

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická Fakulta

Ústav pro archeologii

Diplomová práce

Michal Beránek

**Vesnické osídlení v zázemí vrcholně a pozdně
středověké Prahy. Sídelně-historický vývoj a
zemědělství v příměstských oblastech.**

**Rural settlements in the hinterland of Prague in
high and late middle ages.
Settlement and agriculture development in
suburban regions.**

Praha 2013

vedoucí práce: PhDr. Tomáš Klír, Ph.D.

Za podnětné rady a pomoc s textem bych chtěl poděkovat zvláště vedoucímu práce, panu PhDr. Tomáši Klírovi, Ph.D. Stejný dík náleží i panu prof. PhDr. Janu Klápště, CSc., a to za všestrannou ochotnou pomoc. Dále děkuji panu Mgr. Martinu Hůrkovi za pomoc při práci s písemnými prameny a regionální literaturou. Nemenší dík patří všem, kteří se podíleli na archeologickém a geofyzikálním výzkumu studované lokality a těm, kteří měli podnětné připomínky k dané problematice.

Archeologický výzkum byl financován z Projektového účelového stipendia FF UK: Vesnické osídlení v zázemí vrcholně středověké Prahy a jeho vývoj. Zaniklá vesnická sídliště v Klánovickém lese (Hl.m. Praha). (řešitel *M. Beránek*)

Geofyzikální průzkum zaniklé vesnice Hol byl financován v rámci projektu „Vesnická sídliště v Čechách v období pozdně středověkých a raně novověkých proměn (14.-16. století)“ podporovaný Grantovou agenturou České republiky, reg. č. H405/12/P715. (řešitel *T. Klír*)

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne .....

.....

Podpis

Věnováno rodičům,

za podporu a pomoc při studiu.

„Chci se jen dovědět pravdu. Jsem povoláním historik a jediné, co mě doopravdy zajímá, je zjistit, jak se věci staly a proč. Své dějepisné práce píšu například spíš pro své vlastní poučení než pro poučení čtenářů.“

císař Claudius (*Graves*1971, 272)

Práce se zabývá sídelně-historickou problematikou mikroregionu Klánovického lesa a jeho okolí na východním okraji Hl. m. Prahy. Této oblasti nebyla doposud věnována komplexnější pozornost. Poznatky se opírají o kritickou revizi skromných písemných a archeologických pramenů, které se týkají sledovaného území. V rámci diplomové práce byl dále zpracován archeologický odkryv realizovaný na zaniklé vesnici Hol, a taktéž geofyzikální měření uskutečněné na stejné lokalitě. Na základě získaných poznatků bylo možné lépe zařadit a diskutovat roli této oblasti jako součást hospodářského zázemí vrcholně středověké Prahy.

Master's thesis deals with the micro-region of Klánovice forest and its surroundings on the eastern edge of the City Prague. This area has not been given comprehensive attention yet. The findings are based on a critical review of the humble written and archaeological sources relating to the concerned area. In addition, was made analysis of archaeological excavation, which was carried out on the deserted village Hol and also geophysical survey from the same site. Based on the lessons learned to better classify and discuss the role of this area in the hinterland of high medieval Prague.

Klíčová slova:

zaniklá vesnice, Klánovický les, Hol, geofyzikální průzkum, keramika, zemědělsky marginální půdy, vrcholný středověk

Keywords:

deserted village, Klánovice forest, Hol, geophysical survey, ceramics, agricultural margins land, high middle ages

OBSAH:

1	ÚVOD.....	9
1.1	FORMULACE PROBLÉMU A CÍLE	9
1.2	VYMEZENÍ STUDOVANÉHO MIKROREGIONU	10
2	PŘÍRODNÍ PODMÍNKY.....	11
2.1	GEOMORFOLOGICKÉ PODMÍNKY	11
2.2	GEOLOGICKÉ PODMÍNKY	11
2.3	PEDOLOGICKÉ PODMÍNKY	12
2.4	ZEMĚDĚLSKÝ POTENCIÁL PŮD	12
2.5	HYDROLOGICKÉ PODMÍNKY	13
2.6	KLIMATICKÉ PODMÍNKY.....	13
2.7	AGROKLIMATICKÉ PODMÍNKY	14
2.8	VEGETAČNÍ PODMÍNKY	14
2.9	SHRNUTÍ.....	14
3	DĚJINY MIKROREGIONU	16
3.1	PÍSEMNÉ PRAMENY	16
3.1.1	<i>Běchovice.....</i>	<i>16</i>
3.1.2	<i>Jirny.....</i>	<i>16</i>
3.1.3	<i>Horní Počernice, Čertousy.....</i>	<i>17</i>
3.1.4	<i>Šestajovice .....</i>	<i>18</i>
3.1.5	<i>Újezd nad Lesy.....</i>	<i>18</i>
3.1.6	<i>Úvaly .....</i>	<i>19</i>
3.1.7	<i>Hol.....</i>	<i>20</i>
3.1.8	<i>Lhota nad Úvalem.....</i>	<i>20</i>
3.1.9	<i>Slavětice.....</i>	<i>21</i>
3.1.10	<i>Zhodnocení písemných pramenů.....</i>	<i>21</i>
3.2	ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY	22
3.2.1	<i>Běchovice.....</i>	<i>22</i>
3.2.2	<i>Jirny.....</i>	<i>24</i>
3.2.3	<i>Horní Počernice.....</i>	<i>24</i>
3.2.4	<i>Klánovice.....</i>	<i>26</i>
3.2.5	<i>Šestajovice .....</i>	<i>27</i>
3.2.6	<i>Újezd nad Lesy.....</i>	<i>28</i>
3.2.7	<i>Úvaly .....</i>	<i>28</i>
3.2.8	<i>Zhodnocení archeologických nálezů .....</i>	<i>28</i>

4	ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM ZANIKLÉ VESNICE HOL.....	30
4.1	SOUHRNÝ POPIS LOKALITY	30
4.2	LOKALIZACE VÝZKUMU	30
4.3	METODA VÝZKUMU	31
4.4	ROZBOR TERÉNNÍ SITUACE	31
4.5	ROZBOR MOVITÝCH NÁLEZŮ	32
4.5.1	<i>Keramické třídy</i>	32
4.5.2	<i>Absolutní datování keramiky</i>	34
4.5.3	<i>Další nálezy</i>	34
4.5.4	<i>Seznam nálezů</i>	35
4.6	ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ	39
5	GEOFYZIKÁLNÍ MĚŘENÍ NA ZANIKLÉ VESNICI HOL	41
5.1	LOKALIZACE VÝZKUMU	41
5.2	METODA VÝZKUMU	41
5.3	ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH DAT	42
5.4	VÝSLEDKY GEOFYZIKÁLNÍHO MĚŘENÍ	42
5.5	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKU MAGNETOMETRICKÉHO MĚŘENÍ	45
6	MIKROREGION KLÁNOVICKÉHO LESA V ZÁZEMÍ PRAHY	46
6.1	TEORETICKÁ VÝCHODISKA	46
6.2	MIKROREGION KLÁNOVICKÉHO LESA JAKO SOUČÁST ZÁZEMÍ VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÉ PRAHY 48	
6.3	FAKTORY FORMUJÍCÍ MIKROREGION KLÁNOVICKÉHO LESA JAKO ZÁZEMÍ VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÉ PRAHY	48
6.3.1	<i>Rentovní způsob podnikání</i>	48
6.3.2	<i>Vinařství a Zemědělská činnost</i>	49
6.3.3	<i>Těžba kamene</i>	51
6.4	KOMUNIKAČNÍ OSY REGIONU	51
6.5	SHRNUTÍ	52
7	ZÁVĚR.....	54
8	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	56
8.1	ZKRATKY	56
8.2	PRAMENY RUKOPISNÉ	56
8.3	EDICE PRAMENŮ	56
8.4	LITERATURA	57
8.5	MAPY	60
9	PŘÍLOHY	62

zkratky :   kap. – kapitola
                  k. ú. – katastrální území
                  např. – na příklad
                  obr. – obrázek
                  resp. – respektive
                  srov. – srovnání
                  tzv. – tak zvaný
                  ZSV – zaniklá středověká vesnice

1 ÚVOD

Náplní předkládané práce je poznání doposud opomíjeného regionu okolí Klánovického lesa, dnes ležícího na východním okraji Prahy. Základní snahou je pak postižení jeho vývoje v mladším středověku a jeho zařazení do kontextu ekonomického zázemí středověké Prahy. Právě oblast Klánovického lesa nám umožňuje poměrně zajímavý vhled do této obecnější problematiky. Na sledovaném území se nachází tři zaniklé vesnice (Hol, Slavětice, Lhota) a zároveň je zde řada dosud žijících sídel, které byly s těmito archeologickými lokalitami současné. Celá oblast byla navíc – a stále je – komunikačně velmi důležitým prostorem, neboť skrz ní procházely cesty spojující Prahu s Wrocławí a Brnem.

K ucelenému poznání byl zvolen interdisciplinární přístup. Základním pramenem jsou samozřejmě archeologické poznatky, přibývající v rámci mikroregionu především od 50. let 20. století a zvýšenou měrou v posledním dvacetiletí. V tomto směru je jedním z přínosů předkládané práce vyhodnocení archeologického odkryvu v areálu zaniklé vesnici Hol. Další nepostradatelnou složkou poznání jsou historické písemné prameny, které nejsou k dané oblasti četné, přesto však dokládají řadu klíčových detailů a blíže osvětlují význam této oblasti pro Prahu v lucemburském období. V neposlední řadě byly realizovány přírodovědné průzkumy, konkrétně geofyzikální měření, a to taktéž na zaniklé vesnici Hol. Toto geofyzikální měření přineslo další nové poznatky o této vsi a výpovědních možnostech jejich reliktnů.

1.1 FORMULACE PROBLÉMU A CÍLE

Cílem práce je bližší poznání sídelně-historického vývoje a ekonomického významu konkrétního mikroregionu v zázemí středověké Prahy, a to na základě kombinace různých pramenů. Konkrétně všech dostupných písemných pramenů, archeologických pramenů, geofyzikálního průzkumu a environmentálního kontextu. Základní příkladovou lokalitou je zaniklá vesnice Hol. V návaznosti na ní bude řešena problematika celého mikroregionu, jeho ekonomického potenciálu, sociálně-ekonomické struktury a jejich proměn v čase.

Z časových důvodů muselo zatím zůstat stranou srovnání s dalšími doposud zkoumanými zaniklými středověkými vesnicemi (základně srv. *Beránek 2011*, 144–148), stejně jako komparace s hospodářským zázemím jiných měst.

1.2 VYMEZENÍ STUDOVANÉHO MIKROREGIONU

Studovaný region se nachází na východním okraji Hl. m. Prahy a taktéž přesahuje do okresu Praha-východ (**Obr. 1**). Konkrétně se jedná o katastrální území obcí Běchovice, Horní Počernice, Šestajovice, Jirny, Úvaly, Újezd nad Lesy a Klánovice (**Obr. 2**). V centru tohoto mikroregionu se nachází Klánovický les, v němž jsou tři zaniklá sídla Hol (k. ú. Újezd nad Lesy), Lhota (k. ú. Úvaly) a Slavětice (k. ú. Klánovice). Sledované území bylo rozšířeno o okolní katastry, aby byl získán historický a geografický kontext soudobých, ale dosud existujících vsí.

2 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

2.1 GEOMORFOLOGICKÉ PODMÍNKY

Zkoumaný mikroregion se rozkládá ve čtyřech geomorfologických okrscích. Jižní a západní část se rozkládá na Úvalské a Úhrněvské plošině. Oba tyto okrsky jsou součástí Říčanské plošiny. Jedná se především o ploché pahorkatiny ležících na břidlicích, pískovcích, prachovcích a drobách (Demek. – Mackovčín 2006, 468-472). Celkově pak leží ve nejvýchodnějším okraji Poberounské soustavy. Východní a severní část regionu se nachází v okrscích Bylanské pahorkatiny a Čakovické tabule, které obě patří do střední části Českobrodské tabule. V obou případech se jedná o pahorkatiny s tím, že Bylanská pahorkatina je oproti Čakovické tabuli více členitá. Z geomorfologického hlediska opět leží především na pískovcích, prachovcích a jílovcích. Ve srovnání s jihozápadní částí mikroregionu je tato oblast více rozbrázděna zpravidla nesouměrnými údolími svahových vodotečí (Demek. – Mackovčín 2006, 93-97). Jako celek jsou pak tyto pahorkatiny součástí soustavy Česká tabule. Není bez zajímavosti, že region se nachází na rozhraní dvou geomorfologických soustav, jejichž hranice probíhá přímo Klánovickým lesem, resp. zaniklou vesnicí Hol.

Z hlediska běžného obyvatele se však nejedná o příliš rozdílné krajiny. Jejich charakter je převážně rovinný s rozbrázděním vodotečemi, ležící převážně na pískovcích, které byly v minulosti běžně užívány (Kovanda a kol. 2001, 152-153).

2.2 GEOLOGICKÉ PODMÍNKY

Rozhraní dvou geomorfologických soustav odpovídá také hranici dvou geologických skupin. Společný jim je pouze charakter potočních niv, ve kterých se vždy nachází kvartérní holocenní fluvialní písčné a hlinitopísčné sedimenty obklopené kvartérními holocén-pleistocenními deluviálními hlinitopísčnými až písčitohlinitými sedimenty (Holásek red. 1986; Opletal red. 1985). V katastrech Jiren, Šestajovic, Klánovic a Horních Počernic se rozkládají perucké vrstvy, které jsou součástí křídových sedimentů skupiny mezozoikum. Jde o pestré sedimenty od slepenců až po jílovce (Müller a kol. 1991, 15), v severozápadní části pak přechází v korycanské vrstvy, jedná se opět o křídové sedimenty skupiny mezozoikum, tentokrát však mořského původu (Müller a kol. 1992, 12). Na několika místech se zde objevuje i vinické souvrství tvořené černými jílovitými a písčnými břidlicemi ordovického útvaru. Katastry Úval, Újezda nad lesy a Běchovic leží na horninách skupiny paleozoikum. Mezi ně patří letenské souvrství, tvořené drobami a černými písčnými břidlicemi (Holásek

red. 1986) a kosovské souvrství tvořené střídáním pískovců, prachovců a břidlic (*Opletal red. 1985*), obě tato souvrství náleží do útvaru ordovik. Druhou významnou složkou rozkládající se obzvláště při jihovýchodním okraji regionu jsou břidlice a droby štěchovické skupiny, která je součástí již mladšího paleozoika (*Holásek red. 1986*). V minulosti se v regionu nacházely i povrchové výchozy železné rudy (*Pinc 1926*).

2.3 PEDOLOGICKÉ PODMÍNKY

Na území Klánovického lesa převládají podzolové glejové půdy a půdy typu pelosol karbonátový. Výjimku tvoří pouze nivy vodotečí, kde se nachází hnědé glejové půdy patřící mezi nivní uloženiny (*Tomášek red. 1990a*). Pelosoly jsou řazeny mezi lesní půdy s nadprůměrným produkčním potenciálem, navíc jsou středně až nadprůměrně odolné vůči účinkům kyselých srážek. Naopak podzolové glejové půdy patří mezi lesní půdy s nízkým produkčním potenciálem a zároveň jsou i méně odolné vůči účinkům kyselých srážek (*Tomášek red. 1990b*).

V nezalesněném okolí se nachází hnědozemně a hnědé půdy, které jsou místy silně kyselé (*Tomášek red. 1990a; Tomášek red. 1988a*). Z hlediska produkčního potenciálu zemědělských půd se okolí Klánovického lesa dělí opět na dvě poloviny, severní oblast Jiren, Šestajovic a Horních Počernic má nižší produkční potenciál, naopak jižní část je charakteristická velmi vysokým produkčním potenciálem (*Tomášek red. 1990b; Tomášek red. 1988b*).

2.4 ZEMĚDĚLSKÝ POTENCIÁL PŮD

Region lze rozdělit do dvou zón. První je oblast Klánovického lesa, kde jsou půdy jen velmi málo vhodné až nevhodné pro pěstování jakýchkoli zemědělských plodin. Vzhledem k mělce uloženému podloží, místy vystupujícímu až na povrch, se zde utvořila pouze slabá vrstva písčité hlíny. Tyto půdy umožňují pěstování pouze velice odolných plodin vhodných spíše pro sušší půdy, jako je např. žito, ale i to v obdobích sucha skomírá. Podstatné je, že vlastnosti tohoto typu půd nezlepšuje ani dlouhodobé hnojení, neboť tyto půdy mají velmi nízkou schopnost zadržovat živiny (*Spirhanzl 1929, 125-126*). Na druhou stranu má tato oblast potenciál pro nezemědělské využití, nachází se zde především zdroj stavebního kamene (podrobněji kap. 6.3.3. Těžba kamene)

Za druhou zónu pak lze označit půdu v okolí. Vedoucím typem jsou zde především hnědozemě s různými příměsi. V blízkosti dnes zalesnění oblasti jsou půdy písčitéjší, dále

přechází k hlinitým a místy až jílovitým (*Spirhanzl 1933*, 70-86; 131-132). V oblasti na jih od Klánovického lesa přechází hnědozemě místy až k mělkým černozemím, tedy s nižší vrstvou humusu (*Spirhanzl 1933*, 67-68). Tyto půdy jsou výrazně úrodnější než v samotném jádru mikroregionu, navíc se dlouhodobou kultivací a hnojením dají nadále zlepšovat.

2.5 HYDROLOGICKÉ PODMÍNKY

Region se nachází na rozvodí dvou hlavních českých řek, Labe a Vltavy. Hlavní osu východní části regionu tvoří levostranný přítok Labe, říčka Výmola. Ta odvodňuje východní část katastru Újezda nad Lesy a celý katastr Úval. Z levé strany se pak do ní vlévá Jirenský potok, který odvodňuje Jirny, Šestajovice a Čertousy (dnes východní část Horních Počernic). Jeho pravostranným přítokem je Horoušanský potok, který odvodňuje západní část Klánovického lesa a ležela na něm i zaniklá vesnice Hol.

Hlavní vodní osou západní části regionu je pravostranný přítok Vltavy, říčka Rokytka. Ta protéká Běchovicemi, kde se do ní od východu vlévá Blatovský potok, který pramení v západní části Klánovického lesa a v jeho blízkosti ležela zaniklá ves Slavětice. Levostranným přítokem tohoto potoka je Běchovický potok, odvodňující západní část katastru Újezda nad Lesy. Severně od Běchovic se do Rokytky vlévá Svěpravický potok, odvádějící vodu ze západní části Horních Počernic. Většina toků, především menších potoků je v současnosti regulována a jejich přesný středověký průběh nelze rekonstruovat.

Pro území Klánovického lesa je zároveň charakteristická vysoká hladina spodní vody (*Prášek 1926; Spirhanzl 1929*, 126). Toho bylo využito v novověku k výstavbě rybníků. V areálu Klánovického lesa se rozkládaly tři dnes již neexistující rybníky, na Horoušanském potoce rybníky Žák a Hol, na Blatovském potoku rybník Slavětín. Všechny tři byly vypuštěny v roce 1842 při úpravách okolí souvisejících s výstavbou císařské železniční tratě Praha – Brno (*Prášek 1923*, 49).

2.6 KLIMATICKÉ PODMÍNKY

Celý mikroregion spadá do oblasti širšího Polabí, resp. dolního Povltaví, tedy teplé oblasti na přechodu k mírně teplé. Průměrná roční teplota se pohybuje mezi 8 až 9 °C. Srážkové úhrny se pohybují okolo 600 mm (*Spirhanzl 1929*, 17-20). Jedná se tedy o vůbec nejvhodnější klimatické podmínky, které lze v Čechách najít.

2.7 AGROKLIMATICKÉ PODMÍNKY

I z agroklimatického hlediska se mikroregion jeví jako příznivý, je řazen do převážně teplé oblasti a převážně suché, s blízkým přechodem do oblasti poměrně teplé a převážně suché (*Kurpelová – Coufal – Čulík 1975, 251-255*). Teploty v dlouhodobém průměru přesahující 10°C trvají 109 dní v roce, naopak mrazové pouze 74 dní (*Spirhanzl 1929, 17-20*). V obou oblastech jsou pouze mírné zimy (*Kurpelová – Coufal – Čulík 1975, 251-255*), a proto lze teplotní poměry pro rostlinou výrobu označit za příznivé. Stejně tak i intenzitu slunečního svitu, neboť je zde okolo 96 dnů slunečných a 131 dnů polojasných. Největší intenzita atmosférických srážek nastává v období mezi květnem a srpnem, průměrně téměř 70 mm měsíčně. Období intenzivních srážek může sice poškodit obilnou sklizeň, ale celkový úhrn a rozložení srážek je pro obilní produkci dostatečný (*Spirhanzl 1929, 17-20*).

2.8 VEGETAČNÍ PODMÍNKY

Na základě rekonstrukční geobotanické mapy můžeme region rozdělit opět na dvě části. První je samotný prostor dnešního Klánovického lesa, kde se měly rozkládat převážně acidofilní doubravy, které indikují substráty chudé na živiny. Konkrétně by se mělo jednat o bikové nebo jedlové doubravy a bezkolencové doubravy (*Neuhäuslová 1998, 188-198*).

Současný lesní pokryv i přes jistý ráz přirozené druhové skladby není původní a ani nebyl v kontaktu s nějakým trvalým lesem. To je dokládáno nepřítomností dvou druhů bezkřídlých nosatců, kteří nejsou schopni dálkového šíření, a jsou tedy bioindikátorem původních lesních porostů. I přes toto zjištění není pravděpodobné, že by les v okolí vesnic v minulosti zcela zmizel, neboť je naprosto nezastupitelný ve vesnickém hospodářství. Spíše se zdá, že les krajně degradoval intenzivním využíváním a na omezených plochách nebyl schopen přirozené obnovy. V takto změněných podmínkách pak následně výše zmíněné druhy nosatců vymřely (*Sádlo – Červinka 2004, 72-74*).

Druhou část pak tvoří ostatní oblasti. Zde se v minulosti rozkládaly taktéž doubravy, ale mělo se jednat o černýšové dubohabřiny a lipové doubravy, které byly typické pro rovinné, půdně a klimaticky příznivé oblasti Čech (*Neuhäuslová 1998, 85-92*).

2.9 SHRNUÍ

Region se z environmentálního hlediska nachází v klimaticky velmi příznivé oblasti, navíc s rovinným krajinným reliéfem. Sídlně méně příznivé jsou ale pedologické danosti. Samotný Klánovický les a osídlení jemu předcházející, tedy vesnice Hol, Lhota, Slavětice a

jejich předpokládané plužiny, které by bezprostředně navazovaly na intravilány obcí, leží na půdách nevhodných pro zemědělskou výrobu, a lze tak předpokládat špatné sídelní podmínky. Naopak okolní vesnice se nacházely na velmi příznivých půdách.

3 DĚJINY MIKROREGIONU

3.1 PÍSEMNÉ PRAMENY

Četnost a spolehlivost historických zpráv je ve sledovaném mikroregionu značně nestejnomořná. Společná jim je pouze neexistence soustavného odborného zpracování, ať pro celou oblast, nebo i jednotlivá sídla. Problematické jsou také informace v regionální literatuře, která většinu písemných zpráv jednak necituje, a jednak i nekriticky přebírá ze starších zdrojů a nikoli primárních pramenů.

V mikroregionu se ve sledovaném období, tedy ve 14. a 15. století, nacházelo sedm vesnic, které existují dodnes. Zároveň se zde nacházely tři vesnice, které v minulosti již zanikly. Co se týče písemných pramenů, věnoval jsem se jejich zpracování od prvních zmínek k daným lokalitám zhruba do druhé poloviny 15. století, kdy zaniká vesnice Hol, základní studovaná lokalita.

3.1.1 BĚCHOVICE

Obec Běchovice patří k nejstarším sídlům sledovaného mikroregionu, zapsána je již roku 1227 jako majetek kláštera sv. Jiří na Pražském hradě (*CDB II*, 421).

Následně se písemné prameny na dlouhou dobu odmlčují a dalším známým majitelem je až v roce 1353 doložený pražský měšťan Jan Litoměřický (*AČ 26*, 10). Dalším majitelem byl snad Jindřich, syn Kramáře Seidla, který tento poplužní dvůr roku 1386 vyměňuje s klášteřem sv. Kateřiny na Novém Městě pražském (*AČ 26*, 11). V jeho majetku zůstává opět až do husitských válek, následně se zde vystřídalo několik majitelů z řad pražského měšťanstva, aby se zase roku 1437 mohl vrátit klášteru sv. Kateřiny (*AČ 26*, 12).

3.1.2 JIRNY

V řadě publikací se za první zmínku o Jirnách považuje rok 1350, kdy má být uváděn Eyvan z Jiren. Bohužel tento zápis není dohledatelný. V tomto směru je mnohem spolehlivější registr pražských desátků, konkrétně Brandýského děkanátu, který jmenuje Jirny i s farním kostelem hned roku 1352 (*Tomek 1873*). S ohledem na existenci kostela se pak Jirny dostávají do světla písemných pramenů poměrně často.

Od roku 1367 známe i majitele vesnice, jimiž byli Jakš Bolkov (*Jaxonis Polkonis*), pražský měšťan z rodu Velfloviců, který byl v letech 1362 až 1372 konšelem Starého města, a Peška z Klučova z rodu Olbramoviců (*LC I/2 1874*, 84; *Tomek 1871*, 421). Roku 1389 pak

jeho potomek Mikuláš z Klučova dosazuje kostelu nového plebána (*LC III-IV 1879*, 209). Roku 1397 je připomínána jistá Anna z Jiren, vdova po blíže neznámém Sulkovi (*Emler 1872*, 65). Při svém druhém sňatku pojala za manžela Zdeňka Beškovce z Beškovic, který ale následujícího roku umírá. Do písemných pramenů pak vstupuje jeho syn Oldřich, který roku 1408 jmenuje v Jirnech nového faráře (*LC VI 1883*, 242). Ten však také záhy umírá, a to již roku 1411. Podle rozhodnutí krále Václava IV. Jirny připadly jako odúmrt' Janku ze Smilova a Olbramu ze Škvorce (příbuzný arcibiskupa Olbrama III. ze Škvorce) (*Střecha – Antoš – Jelínek 2009*, 2).

Během husitských válek prošlo vsí vojsko císaře Zikmunda, které se při tažení na Prahu z Úval a Běchovic, kde tábořilo, náhle obrátilo ke Staré Boleslavi. Husitská vojska zde pak tábořila na jaře roku 1434 před bitvou u Lipan. Roku 1454 Jirny připadly Jiřímu z Kunštátu jako odúmrt' po Janovi z Vtelna (*Střecha – Antoš – Jelínek 2009*, 2). Jiří z Poděbrad je o čtyři roky později přenechal Janu Kozlovi z Lhotic, který se následně také píše z Jiren. Jan z Kozlovic zde nechal zapsat svůj dluh, díky čemuž se dozvídáme, že zde minimálně vlastnil poplužní dvůr a několik dvorů kmetcích (selských) (*Prášek 1913*, 131).

3.1.3 HORNÍ POČERNICE, ČERTOUSY

Nejstarší zpráva o Horních Počernicích pochází z roku 1322, kdy je v rozsahu 10 lánů nechal lokovat její majitel, pražský měšťan Sypot z Benešova. Již tehdy je zde také uváděn dvůr v Trčúsech (Tyrczus, dnes část Horních Počernic – Čertousy) (*RBM III*, 308-309). Zápis nás dále informuje o osmi hospodářích, kteří drželi statky v Počernicích, jeden dva lány, zbývající po jednom. Zbylý lán společně se statkem v Čertousech zakoupil klerik Vavřinec společně se svým bratrem Petrem. Zajímavou informací také je, že obyvatelé Horních Počernic patřili pod pražské městské právo (*Zilynská 2007*, 364). Následující zpráva se váže k roku 1329, kdy Sypot již zemřel a odkázal marku (hřivnu) ročního platu z Počernic své vnučce Markétě, jeptišce kláštera sv. Máří Magdalény na Malé Straně (*Tomek 1871*, 457-460). V téže roce stejnému klášteru přidali další marku (hřivnu) i Sypotovi synové a dědici Frenclín a Henslín (*RBM III*, 598-599). Tato listina pak také výslovně jmenuje další platy vycházející z Počernic, a to dědictví pro měšťana Frenclína Kornpuhela a klášter sv. Anny. O rok později Sypotovi dědici vystupují společně s dědici Mikuláše Puše, který držel Dolní Počernice, a společně potvrzují platy pro dominikánky u sv. Vavřince (*RBM III*, 671; *Holec 1996*, 38-40). Nutné je však upozornit na to, že tato listina nerozlišuje mezi Dolními a Horními Počernicemi, z čehož by se dalo usuzovat na to, že potomci Mikuláše Puše měli majetky v obou vsích (*Zilynská 2007*, 371-372).

Je zřejmé, že počernické statky byly silně zatíženy řadou poplatků, což zřejmě vedlo i k jejich odprodeji. Ty někdy v průběhu roku 1358 pro potřeby pražské univerzity zakupuje Arnošt z Pardubic. Zakupuje zde tvrz, dvůr a 8 lánů orné půdy, z čehož plyne, že dva lány z původní lokace nebyly majetkem univerzity. Zároveň zakoupil i část úroku v Čertousích. Po založení Karolina roku 1366 byly Horní Počernice i plat z Čertous převedeny na tuto novou kolej (Zilynská 2007, 364-365). V majetku univerzity zůstávají Horní Počernice následně po celé sledované období. I když z pramenů víme, že docházelo na tomto majetku k zakupování dalšími osobami. Jak nás informuje třeba listina z roku 1401, kdy Ludolf Meistermann prodává svůj zdejší dvůr Vítu, řečenému Vitan, z Popovic (Zilynská 2007, 365).

3.1.4 ŠESTAJOVICE

Tato ves vstupuje do psané historie na místní poměry velmi záhy, a to již roku 1227, kdy Kojata z Hněvina Mostu, jeden ze zakladatelů kláštera Křížovníků božího hrobu na Zderaze, po své smrti věnuje ves Šestajovice zmiňovanému klášteru (CDB II, 300). V jejich držení zůstala ves až do husitských válek, konkrétně do roku 1421 (Sedláček 1998, 861). Následně pak přechází do majetku Starého Města pražského, které je zřejmě pronajalo (Prášek 1913, 146). Roku 1432 je jako nájemce jmenován jistý Martin Tulcha (AČ 28, 257). Roku 1437 věnuje Šestajovice císař Zikmund Heníkovi z Valdštejna, ten je následně prodává Janu Hřelovi a v jeho rukou zůstávají minimálně do roku 1454 (AČ 2, 178).

3.1.5 ÚJEZD NAD LESY

Újezd nad Lesy je poprvé zmiňován roku 1309, kdy ho od Vítka ze Švábenic kupuje Zderazský klášter (RBM II, 951). V jeho majetku zůstává delší dobu, o čemž nás informuje i listina z roku 1349, popisující spor kláštera s pražským měšťanem Františkem Albertů, který byl majitelem vesnice Sibřina, o užívání pastvin mezi těmito vesnicemi (AČ 28, 208).

Od roku 1384 je pak zmiňován i kostel sv. Bartoloměje, a to především ve spojitosti s výběrem desátků pro Brandýské děkanství (Tomek 1873, 48). Následně se Újezd dostává do majetku staropražského patricije Martina Rotleva, není však zřejmé kdy. Podle pamětní knihy obce Koloděje snad roku 1395, kdy ho kupuje od Zderazského kláštera. Jisté však je, že ho záhy roku 1401 prodává Dorotě z Valdštejnů (Procházka a kol. 2004, 297). Po husitských válkách daroval císař Zikmund daroval Újezd Svojšovi ze Zahrádky a jeho ženě Markétě (Skružný 1975, 52-56).

3.1.6 ÚVALY

Písemné zprávy k Úvalům jsou velmi kusé přes to, že toto městečko bylo v majetku nejvýznamnějších pražských rodů 14. a 15. století. Snad poprvé jsou zmiňovány okolo roku 1300, ale to bez bližších informací, doložit lze pouze poddanský vztah ke škvoreckému panství (*Sedláček 1998*, 933; *Profous 1957*, 460-461). Avšak dříve, než Úvaly znovu vstoupily do písemných pramenů, jsou v jejich okolí jmenovány dva dvory, Hodov a Hostýn. První z nich je uváděn roku 1346 jako součást Kolodějského panství v majetku Meinlina Rokycanského (*RBM IV*, 667), druhý pod tímto názvem však až roku 1441 jako majetek Petra ze Škvorce a Hostyně (*Emler 1872*, 192). Z toho důvodu lze tento dvůr ztotožnit taktéž s názvem Hostyně, jež byl přídomkem Arnošta, otce prvního pražského arcibiskupa, a ten tento přídomek uvádí již v roce 1341 (*Sedláček 1927*, 228).

Úvaly se nám do světla písemných pramenů vrací roku 1361, kdy jejich polovinu kupuje mimořádně ambiciózní pražský patricij Olbram Menhart, jako již zcela integrální součást Škvoreckého panství. Po jeho smrti roku 1388 dědí jeho majetky tři synové, z nichž nejznámějším se stal nejstarší z nich, který se roku 1396 stal čtvrtým pražským arcibiskupem.

Majitelé druhé poloviny Úval jsou nám až do druhé poloviny 15. století neznámí. Lze se však snad oprávněně domnívat, že sdílely osud přilehlého dvora Hodov, který vlastnily rodiny pražských měšťanů. Nejdříve Rokycanští, pak Planerové (*Procházka a kol. 2004*, 20) a následně je roku 1373 kupuje jistý Odolen (*Tadra 1893*, 55).

Roku 1402, po smrti arcibiskupa Olbrama ze Škvorce, přechází jeho panství na bratry a zároveň se dostává do finanční krize. Proto je jeho část prodána pražskému měšťanu Janu Nichilenu, z něj pak přechází na Jana z Klučova. Následně obě části škvoreckého panství spojuje Jan Ohnišťka z Ohnišťan, aby se po řadě peripetií a dílčích vlastnictví opět vrátily do rukou rodiny Olbramoviců, kteří je drží až do druhé poloviny 15. století (*Procházka a kol. 2004*, 21).

Na katastru této obce se také nachází hrad Skara (*Durdík 2007*, 217-221). Jedná se o velmi opomíjenou lokalitu, ke které je známo velmi málo a i písemné zmínky jsou velmi strohé. Předně, název Skara je zřejmě zkomoleninou názvu Stará. Hrad Stará, který by se snad dal ztotožnit s touto lokalitou, je poprvé zmiňován roku 1341 v majetku Arnošta z Hostyně (dnes Hostín u Úval) (*Sedláček 1927*, 228), otce prvního českého arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Následně se roku 1346 dozvídáme o změně majitele, jímž se stává jeho příbuzný, kyšperský purkrabí Kuník ze Staré (*Sedláček 1927*, 228). Následně se písemné prameny již odmlčují. Za možné datum zániku hradu se považuje rok 1507 nebo 1508, kdy měl být zničen spolu s Úvaly během sporů Jiřího Kopidlanského s Pražany (*Durdík 2007*, 218).

3.1.7 HOL

Dnes zaniklá ves Hol je v pramenech poprvé uváděna roku 1346, kdy po smrti staroměstského patricije Meinlina Rokycanského byly jeho rozsáhlé majetky rozděleny mezi syny a některé platy ze vsí zároveň určeny pro klášter sv. Ducha v Praze (*RBM IV*, 667-668). Z textu plyne, že před tímto rokem náležela ves Hol, spolu s blízkými Kolodějemi a Chodovem, Meinlinovi a jeho bratru Václavovi. Roku 1349 je ves Hol, spolu se Slavěticemi a Šestajovicemi, zmiňována v souvislosti se sporem o pastviny, louky a obdělávaná i neobdělávaná pole mezi Sibřinou a Újezdem (*Teige 1910*, 282-283). Další dvě zprávy pocházejí až z roku 1400 a dokládají, že ves Hol náležela k majetku staropražského patricije Martina Rotleva, který sídlil v Kolodějích. První zpráva se týká vyřešení sporu o pastviny ležící někde mezi vsí Hole a Újezd (*AC 7*, 608). Druhá poddanských platů ze vsi Hole, které byly ve výši 10 kop grošů českých přeneseny k oltáři sv. Erasma v kostele sv. Havla na Starém Městě pražském (*LE VI*, 180-181). Naposledy je Hol jako existující ves jmenován roku 1408, kdy jej spolu s dalšími vesnicemi Martin Rotlev prodal svému bratru Johánkovi (*RT II*, 45).

Roku 1437 je zmiňován jen „*Hol villam desertam*“ jako součást majetku, který po Janu z Koloděj získal jeho strýc Aleš z Koloděj (*RT II*, 157). Roku 1586 je v deskách zemských, v popise Kolodějského panství, uváděn v lese Fidrholci již jen Holský rybník, kolem jehož hráze vedla hraniční cesta procházející někde v těch místech také místem charakterizovaným jako „*spáleniště*“ (*DZ67 Q10b*). S velkou pravděpodobností se jednalo o dnešní areál zaniklé vesnice.

3.1.8 LHOTA NAD ÚVALEM

První zmínka o této vesnici pochází z roku 1352, kdy je uvedena v Registrech papežských desátků jako ves chudá, která neodvedla desátek žádný (*Tomek 1873*, 48). Díky tomu, že se jednalo o farní ves s kostelem sv. Václava, vystupuje i v pozdějších historických pramenech poměrně často. Roku 1360 se uvádí jako držitel patronátního práva ke zdejšímu kostelu pražský měšťan Václav Fancův (Václav Vanka podle *Sedláčka 1998*, 512; *Dostál 1912*), který po smrti zdejšího plebána Bedřicha nechal ustavit za faráře Mikuláše Zeidlina z Prahy, kněze ze sousedního Újezda nad Lesy (*LC I/1 1867*, 113; *Dostál 1912*). O dva roky později se Lhota jako dědictví dostává do majetku Pešla Bohuslavův, měšťana Starého Města pražského (*Tomek 1871*, 445-446; *Teige ed. 1912*, 208). Ten zde roku 1377 jmenuje nového

faráře Matyáše Kamberta a také nechává zbořit původní dřevěný kostelík a na jeho místě vystavět nový kamenný (*Dostál 1912*). Zprávu o Lhotě nám zanechal i Pavel z Janovic ve svém vizitačním protokolu z let 1379–1382 (*Hlaváček – Hladíková ed. 1973*, 258-260). Navštívil ji v zimě, koncem ledna 1380, a zjistil zde značné nedostatky. Žaltář byl špatně svázán, dále chyběl kalich, který si prý vzal a ponechal pan Olbram ve Škvorci. Navíc, nový kostel nebyl dosud vysvěcen. Následně zde působil plebán Vavřinec, jenž abdikoval na svou funkci v roce 1402, a naposledy Jiří ze Zeměch, jmenovaný Petrem z Květnice (*Sedláček 1998*, 512; *Dostál 1912*). Do tohoto roku patří také poslední písemná zmínka o vsi jménem Lhota.

Na stejném místě je však později jmenována vesnice Fidrholec nebo Vidrholec (obě jména lze ztotožnit s vesnicí Lhotou podle *Sedláčka 1998*, 512; *Profous 1949*, 516). Tu však již roku 1558 Jaroslav Smiřický předává svým bratrům jako pustou (*Prášek 1923*, 51; *Profous 1957*, 542).

3.1.9 SLAVĚTICE

Nejstarší písemná zmínka hovořící o Slavěticích pochází z roku 1349 (*AČ 28*, 208). Také z následující písemných zpráv je patrné, že ves i dvůr patřily do majetku kláštera Na Zderaze. V roce 1419 zastavil tento klášter ves za 100 kop grošů Jankovi Řezníkovi (*AČ 28*, 213-215), který si Slavětice udržel až do roku 1435, i když císař Zikmund daroval Slavětice i s Újezdem Svojšovi ze Zahrádky a jeho ženě Markétě. Mezi léty 1450 až 1453 byly dvůr i ves připojeny k Dubči a později k Průhonicím.

Roku 1543 byl dvůr Slavětice a ves Újezd zastaveny Florianovi Grisperkovi z Griespachu na Kacěřově, radovi a sekretáři královské komory české, který je prodal v roce 1546 měšťanu Starého Města pražského Janu Mikšovi z Hrobnic (*AČ 28*, 347). V majetku Mikšova rodu zůstaly několik let a poté prodejem připadly k majetku pánů z Koloděj. Roku 1586 byla vesnice již pustá, jak se dozvídáme z dopisu královského prokurátora Mikuláše Karyka z Řezna na Chvalech, který žádá o výplatu pustého dvora Slavětic. Poslední zmínka o Slavěticích pochází z roku 1589, kdy je jmenována věž Slavětická v souvislosti s cestou vedoucí od Šestajovic (*Skružný 1975*, 52-56).

3.1.10 ZHODNOCENÍ PÍSEMNÝCH PRAMENŮ

Předložená směs písemných pramenů působí na první pohled velice nesourodě, ale pokud se zaměříme na období před husitskými válkami, které přerušily kontinuitu majetkové

držby, lze zde vysledovat několik styčných bodů. Jimi jsou společní majitelé několika sídel v oblasti.

Mimo ucelené majetkové celky stojí Běchovice, které z držby pražských měšťanů přechází pod klášter sv. Kateřiny, a dále Horní Počernice, které se stejně tak záhy stávají majetkem Pražské univerzity.

Na ostatních vsích pak lze vysledovat několik výrazných majitelů. Jednak Zderazský klášter, který alespoň po jistou dobu vlastnil Šestajovice, Újezd nad Lesy a Slavětice. Následně rod Olbramoviců, který vlastnil Jirny, část Úval a taktéž měl bezpochyby majetkový vztah i k Lhotě nad Úvalem, když vlastnili kalich z tamějšího kostela. Posledními, a pro předkládanou práci nejzajímavějšími majiteli, byly rodiny pražských měšťanů Rokycanských a Rotlevů. V jejich majetku se nacházela ves Hol, druhá část Úval a po jistou dobu i Újezd nad Lesy. Tato sídla spolu bezprostředně prostorově sousedí, a tvořila tak bezpochyby jistou ekonomickou jednotku sloužící jejímu majiteli.

V neposlední řadě lze i jen výčtem majitelů bezpochyby dokázat, že studovaná oblast měla význam ekonomického zázemí Prahy. A lze ji tak považovat za pramen ke studiu vztahů středověkého „velkoměsta“ a jeho zázemí.

3.2 ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY

Archeologické poznání celého mikroregionu je velmi rozrůzněné (**Obr. 3**). Důležité je sledovat dva faktory, především kontinuitu osídlení a dále četnost archeologických výzkumů. První faktor hraje jednoznačně ve prospěch západní části studovaného mikroregionu, tedy katastrálních území Běchovic a Horních Počernic, v nichž lze doložit osídlení již v období neolitu (*Zadák – Vencl 1973, 244*). Druhý faktor je v celé oblasti, obzvláště v období posledních 20 let, stejnoměrný, i když v minulosti byla tato oblast značně opomíjena a považována za periferní (*Zadák – Vencl 1973, 243*). Archeologické nálezy budou v následujícím textu uspořádány podle katastrálních území obcí, v nichž byly učiněny.

3.2.1 BĚCHOVICE

Katastr této obce patří, v rámci studovaného regionu, mezi nejintenzivněji osídlené a díky místnímu nadšenci panu Janu Zadákovi mu byla věnována i dostatečná a dlouhodobá pozornost.

Nejstarší nález datovaný do středověku byl učiněn již roku 1860, kdy byl na jednom z místních statků nalezen depot 120 mincí Vratislava II. datovaných do závěru 11. století (*Zap 1860*). Na další nález se pak muselo čekat až do let 1965 až 1967. Tehdy bylo při těžbě

v běchovické pískovně na západ od obce zničeno pohřebiště datované do střední doby hradištní. Zpětným zásahem se nakonec podařilo rekonstruovat minimálně sedm hrobů s poměrně bohatým inventářem, podařilo se dohledat deset nádob, tři skleněné korálky a dvě záušnice (*Vencl – Hrdlička, 1976*).

Následujícím nálezem z roku 1968 se dostáváme mimo katastrální území Běchovic, do katastru sousední Dubče. Zde se měla, nedaleko hranice s katastrálním územím Běchovic, nacházet zaniklá středověká vesnice Litožnice. Pozůstatky osídlení byly identifikovány zhruba na ploše 300 x 200m na levém břehu Říčanského potoka (levostranný přítok říčky Rokytky). Většinu movitého inventáře tvořily zlomky středověké keramiky, ale byly nalezeny i fragmenty pozdně gotických reliéfních kachlů. Největší nemovitý nález je pak čtvercový objekt zhruba o rozměrech 35 x 35m, kde byla při jeho částečném odkrytí identifikována kamenná zeď zděná na maltu (*Vencl – Smetánka, 1969*).

Toto sídliště je taktéž známo z písemných pramenů (*Merhout, 1903*). První písemná zmínka o této vsi pochází z roku 1351, kdy ji kupuje pražský měšťan Mikuláš Rokycanský, ale zřejmě ne celou, neboť roku 1358 je zde jmenován Neuhlas z Litožnic jako majitel patronátního práva (*LC I/I 1874, 13*). Následně se nám majitelé této vsi ztrácí a až v roce 1397 je majitelem jmenován Štěpán Litoměřický. Ten vesnici pronajal své sestře Kateřině, ale patronátní právo zde vykonával minimálně až do roku 1413 (*LC VII 1886, 78*). Neznámo je, jak se roku 1419 ves dostala do rukou dvou majitelů, a to Pecmana z Babic a Františka z Buben. Příbuzní zmíněného Pecmana a Františka drželi vesnici i po husitských válkách, které ves údajně silně zasáhly. V tomto období zde byla také zbudována tvrz. Přes několik majitelů se pak dostáváme k roku 1489, kdy je ves naposledy zmiňována jako fungující. Samotný kostel pak svojí funkcí vesnici přežil, neboť je jmenován ještě roku 1508, kdy je samotná ves již označena za pustou (*Merhout, 1903*).

Jak jsme se dozvěděli z písemných pramenů, jednalo se o poměrně významnou vesnici s kostelem i tvrzí. Obě tyto budovy se taktéž podařilo na lokalitě určit, kostel byl nalezen zhruba ve středu lokality a byl identifikován nálezy omítky, prejzů, zlomků pískovce a taktéž lidskými kostmi. Za tvrz je pak označen zmiňovaný čtvercový objekt na východním okraji sídliště. Tato interpretace je podpořena právě nálezem reliéfních kachlů. Mimo tyto artefakty, které lze bez problémů ztotožnit s obdobím života vesnice zachyceným v písemných pramenech, tedy 14. a 15. století, se na lokalitě našly i zlomky raně středověkých kalichovitých okrajů. Proto lze snad vyslovit domněnku, že lokalita měla starší kořeny, než jaké zachycují písemné zmínky (*Vencl – Smetánka, 1969*).

Ve stejném roce, v jakém se povedlo identifikovat ZSV Litožnici, bylo opět

v Běchovické pískovně objeveno raně středověké sídliště. Z hlediska studované problematiky se jedná pouze o okrajovou záležitost, která však dokládá dlouhodobou sídelní kontinuitu v rámci středověku. Navíc se jedná o poměrně zajímavý nález zahloubených sídlištních objektů, v nichž se mimo „slovanské“ nacházela i „langobardská“ keramika (*Vencl 1973*).

Nejnovější větší nález středověkého stáří byl učiněn roku 1993, kdy byl na západním okraji obce nedaleko soutoku Rokytky a Blatovského potoka nalezen sídlištní objekt zčásti zaplněný vadnou vsázkou hrnčířské pece. Už vzhledem k tomuto faktu nemohl tento objekt stát osamoceně. Bohužel není uvedeno jeho datování, ale z kontextu vyplývá, že objekt je zřejmě starší než počátky vsi (1227). Lze pak snad uvažovat o nějaké starší fázi, která byla převrstvena vrcholně středověkou vesnicí (*Richterová 1996, 274-278*).

Na katastru bylo v průběhu let taktéž učiněno velké množství drobných nálezů středověkého stáří, především keramiky ze sběrů, jejich nejnovější soupis pak lze nalézt ve Výzkumech v Čechách za rok 2003 (*Zadák – Vencl – Venclová 2006*).

3.2.2 JIRNY

Z katastrálního území této obce nepochází mnoho nálezů středověkého stáří. Výzkum z roku 1907 byl uskutečněn v prostoru hřbitova, mezi kostelem sv. Petra a Pavla a budovou základní školy. Tehdy zde byla odkryta klenutá chodba spojující čtyři ve skále tesané prostory, označené za sklípky. Celkově je pak tento nález interpretován jako pozůstatek Jirenské tvrze, obzvláště v kontextu nálezů, který učinil hrobník již roku 1894. Ten přibližně ve stejných místech odkryl 5 m dlouhou a 95 cm širokou kamennou zeď stavěnou na hlínu (*Střecha – Antoš – Jelínek 2009, 79*). Bohužel k tomuto nálezů neexistuje žádný spolehlivější popis než záznam v kronice obce Jiren, a nelze tedy dnes tuto interpretaci potvrdit.

Další výzkum byl realizován v letech 2005 až 2006 v prostoru Jirenského zámku. Zde byly pod novověkými vrstvami z 16. a 17. století nalezeny pozůstatky středověkého stáří, údajně hradu (*Špaček 2007*). Domnívám se, že daný objekt by mohl být interpretován i jako tvrz. Nelze proto vyloučit, že v Jirnách existovala současně dvě opevněná sídla. Tento problém byl již v minulosti řešen především Augustinem Sedláčkem (přehled vývoje problematiky *Střecha – Antoš – Jelínek 2009, 78-79*). V podstatě se ale nejedná o překvapující zjištění, neboť existence dvou tvrzí v jedné vsi není výjimečná (*Hůrka 2009, 53*). Nelze ale stále vyloučit, že tvrz se nacházela pouze v místech dnešního zámku a nálezy z okolí kostela náleží jiné, blíže neidentifikované, možná i mladší stavbě.

3.2.3 HORNÍ POČERNICE

Dnešní katastrální území se skládá z původně tří katastrálních území. Konkrétně z

Horních Počernic, Chval a Svěpravic. Poslední dvě jmenované obce byly postupně začleněny do Horních Počernic a staly se jejich součástí. Pro naše účely však není toto historické členění příliš podstatné, a proto na tomto místě pojednáme nálezy z celého území společně.

Na nálezy je nejbohatší část Chvaly. Zde bylo roku 1968 při výstavbě vodovodu narušeno mladohradištní sídliště (*Justová 1969*). Toto sídliště se rozkládalo zřejmě na severním břehu potoka Chvalky (pravostranný přítok Svěpravického potoka). Podrobnějším rozbořem keramiky, která měla mladohradištního i středohradištní charakter, bylo toto sídliště datováno do 11. století (*Justová 1972*). Stejná poloha pak byla znovu narušena roku 1976 při výstavbě čistící stanice. Znovu byly nalezeny mladohradištní keramické zlomky, navíc ale také lidská kostra. Při téže akci zde byly také odkryty čtyři zahloubené pícky s keramikou 12. až 13. století (*Huml 1981*).

Další nález, dokládající kontinuitu osídlení po celý středověk, byl učiněn v roce 1981. Tehdy v zářezu pro výstavbu dálnice D11 byly nalezeny objekty s keramikou pražského typu. Samotná poloha se nacházela na vyvýšené terase nad Svěpravickým potokem. Vzhledem k již dříve nalezeným dvěma osídleným polohám, datovaných do přibližně stejného období a vzdálených od sebe vždy ca 2 km, mohlo být tehdejší osídlení poměrně husté (*Vencl – Zadák 1981*). Navíc zde byla o dva roky později, stále při výstavbě dálnice, nalezena další raně slovanská zemnice s bohatým souborem keramiky (*Vencl – Zadák 1983*).

Druhý důležitý objev v části Chvaly byl učiněn roku 1988. Po obou březích potoka Chvalky byla identifikována zaniklá vesnice Babice, která byla následně i archeologicky zkoumána.

I tato ves je známá z písemných pramenů. Poprvé je zmiňována roku 1356 (*AC 26, 1*). Následný zápis z roku 1385 přiznává jisté dědictví jeptišce z kláštera sv. Anny na Starém Městě pražském, které následně přechází na tento klášter, resp. na klášter sv. Vavřince (*RT I, 503*). Další zmínka z roku 1426 zmiňuje jako majitele vsi nám již známého Pecmana z Babic, načež následuje dlouhá řada zápisů platů vycházejících z této vesnice. Poslední zápis pak pochází z roku 1512 (*AC 26, 1-4*).

Archeologický výzkum probíhal až do roku 1990 a na několika plochách zde byla odkryta dlouhá řada sídlištních objektů, včetně studní. Na základě získaného keramického materiálu byly počátky sídliště datovány do 1. poloviny 13. století. Ve 14. století pak skončilo osídlení na levém břehu a v 16. století zaniká i zbylá pravobřežní část. K opuštění vsi pravděpodobně došlo v souvislosti se zakládáním soustavy rybníků (*Richterová 1996, 278-291*).

3.2.4 KLÁNOVICE

Na katastrálním území je jen velmi malé množství nálezů. Jedná se především o špatně lokalizovatelné nálezy, učiněné často náhodně a bez zachycení bližšího kontextu (*Skružný 1975*, 43-51, zde přehled všech tehdy známých archeologických nálezů). Nejnovější archeologické dohledy z let 1996 a 1997 přímo v intravilánu Klánovic přinesly pouze negativní zjištění.

Nejvýznamnější archeologickou památkou na tomto katastru je zaniklá vesnice Slavětice. Intenzivní pozornost jí věnoval PhDr. Ludvík Skružný, který ale bohužel své výzkumy a jejich výsledky - vzhledem k předčasnému úmrtí - již celistvě nepublikoval. Ludvík Skružný zde v únoru roku 1957, ještě jako student, učinil archeologický výzkum. Výsledky byly publikovány jen částečně (*Skružný 1970*; *Skružný 1975*), ke konečnému vyhodnocení již nikdy nedošlo a bohužel předkládané výsledky jsou výrazně zasaženy pozitivistickým viděním vědy.

Cílem jeho badatelského výzkumu bylo prohloubení znalosti regionálních dějin, získání movitého inventáře středověké tvrze v zázemí Prahy a ověření vypovídací hodnoty písemných pramenů. V prostoru dodnes patrného návrší tvořeného destrukcí stavby interpretované jako tvrz byly položeny dvě sondy, dodatečně byla jedna rozšířena. Během výzkumu byla pořizována kresebná a fotografická dokumentace. Bohužel, kresebná dokumentace se dochovala pouze zčásti a fotografická vůbec, zcela chybí dokumentace profilů sond. V okolí lokality byly také provedeny povrchové sběry. Dochovaný archeologický materiál byl po mnoha letech laboratorně zpracován a uložen do sbírek Městského muzea v Čelákovících pod přírůstkovým číslem 17/2011.

Sonda č. 1, měla rozměry cca 182x123 cm (**Obr. 4**). Popis stratigrafické situace sondy se nedochoval (**Obr. 5**), k dispozici je pouze slovní popis mechanických vrstev. První vrstvu v hloubce 0 - 16 cm měla tvořit hrudkovitá černoze s množstvím kamenů a zlomků červených cihel; po ní následovaly tyto další vrstvy: 16 - 53 cm černoze, 53 - 81 cm žlutka, pískové podloží, v hloubce 16 - 100 cm byly časté drobné vrstvičky malty. Nálezy jsou nicméně řazeny podle mechanických vrstev až do hloubky 128 cm, kde již zcela chybí popis.

Pro **sondu č. 2** se opět dochoval pouze slovní popis vrstev, navíc bez mechanického členění a bez udání hloubek: (1) hrudkovitá černoze; (2) šedá vrstva zeminy, obě s množstvím naházených kamenů; (3) černá uhlíkatá vrstva; (4) do červena vypálená vrstva s uhlíky. Tato sonda nakonec zůstala nedokončena. Nálezy jsou stejně jako u předešlé sondy řazeny podle mechanických vrstev do hloubky až 90 cm, bohužel se nedají přiřadit ke

konkrétním kontextům.

Poslední **sonda č. 3** byla zřejmě menším rozšířením sondy č. 1. Nedochovala se však žádná bližší dokumentace. Nálezy jsou řazeny podle mechanických vrstev, a to do hloubky až 86 cm.

Hlavními nalezenými předměty byly samozřejmě keramické zlomky, které lze dnes rámcově datovat od 13. do 15. století. Ze starších prvků se zde nachází malé vzhůru vytažené okraje pozdně hradištní tradice (**Obr. 6**). Převážnou část nálezů však tvoří okraje s přechodem k okružím a okružím, datačně spadající až do 14. století a mladší (*Klápště 1978*, 448-452) (**Obr. 7**). Co se týče výzdoby, jsou zde zaznamenány svazky jemných rytých linií, občas i vlnice nebo drobná plastická lišta, tedy průběžná výzdoba bez specifického datování. Mezi úplně nejmladší prvky by mohla patřit zvonovitá poklice (*Čapek 2010*, 108-109), zlomek ložtického poháru, který se nemohl dostat do kontextu dříve jak po roce 1350 (*Gregerová – Hložek 2008*). Dále byl nalezen zlomek skla.

V interpretační rovině, publikované *L. Skružným (1975, 52-56)*, je řada tvrzení již překonána. Zaznamenaná statigrafie mechanických vrstev zcela určitě nemá takový chronologický význam, jaký u ní byl předpokládán. Tento fakt dokládá například rekonstruovaná část nádoby, jejíž zlomky pochází z různých vrstev i různých sond. Dnes tedy nelze jednotlivé vrstvy spolehlivě datovat a ani rekonstruovat přirozené zvrstvení. Soubor nálezů lze spíše pokládat pouze za příkladový materiál náplně hmotné kultury středověké tvrze v širším zázemí Prahy.

Celkový přínos spočívá především v možnosti staršího datování lokality, než jak umožňují pouze písemné prameny. V případě tvrze se však může jednat spíše o kontinuitu osídlení místa, než o důkaz existence tvrze ve 13. století.

3.2.5 ŠESTAJOVICE

Katastr obce Šestajovic patří stále mezi nejméně prozkoumané. K nálezům středověkého stáří zde došlo až v poslední době. První byl učiněn v roce 2005, kdy byly při výkopu inženýrských sítí na Náměstí 9. května narušeny tři středověké zahlobené objekty. Z nálezů mimo duté keramiky lze především jmenovat reliéfní a prořezávané kachle (*Špaček 2005a*), které nám řadí zánik objektů minimálně do 14., spíše pak na počátek 15. století (*Brych 2004*, 21). V témže roce pak byla při výkopu v Revoluční ulici nalezena podkova středověkého či novověkého stáří nacházející se ve vrstvě štětování, které bylo následně interpretováno jako zpevněná cesta (*Špaček 2005b*).

3.2.6 ÚJEZD NAD LESY

Ani tento katastr není na archeologické nálezy bohatý. Všechny nálezy se pak soustředí do polohy Blatov, což je část obce ležící v její západní části směrem k Běchovicím. O prvním nálezu keramiky datovaném do hradištního období píše již J. L. Píč ve svých *Starožitnostech země České (Píč 1905, 389)*. Na druhý se však muselo čekat až do roku 2008, kdy byly při výstavbě areálu IPB Real v poloze Blatov objeveny tři značně omleté střepy, snad z raného středověku. Sám autor výzkumu tento nález označuje za druhotně přemístěný. Jednalo by se o sekundární polohu, která by mohla naznačovat snad blízkost naleziště, nikoliv však lokalitu samotnou (*Vencl 2008*).

3.2.7 ÚVALY

Nejstarší archeologický výzkum s nálezy datovanými do středověku byl na tomto katastru učiněn v roce 1973. Z hlediska sídelní problematiky se jednalo o jeden z nejdůležitějších. Byl zde proveden záchranný archeologický výzkum při úpravě terénu okolo televizního vysílače v místech zvaných „Na kostelíku“, při silnici č. 12, Praha – Kolín. V místě výzkumu bylo identifikováno zdivo středověkého stáří spojované vápennou maltou. Po nálezů dvou až tří silně narušených kostrových hrobů byla tato stavba interpretována jako kostel sv. Václava v Lhotě nad Úvalem (*Zadák 1975*).

Další výzkum z roku 2003 nás přenesl opět na okraj úvalského katastru a taktéž na známou středověkou lokalitu hradu Skara. Tato poloha prochází neustálou degradací, a tak každá návštěva archeologa zaznamenává pouze její postupný zánik (*Durdík 2007, 217-221*). Naposledy pak byla revize této lokality provedena v roce 2010 (*Durdík 2010*).

Další výzkum je již situován do intravilánu obce. Uskutečnil se roku 2006 a nacházel se na náměstí Arnošta z Pardubic, před čp. 95. Tehdy zde byl odkryt zahloubený sídlištní objekt, obsahující keramiku a stříbrnou minci datující tento nález do 2. poloviny 13. století (*Špaček 2005c*). Poslední pozitivní výzkum byl realizován roku 2008 v souvislosti s výstavbou skladovacích hal na parcele č. 335/16 situovaných na východním okraji obce. Během výzkumu byl odkryt zahloubený sídlištní objekt datovaný nalezenou keramikou na přelom 13. a 14. století (*Špaček 2009*).

3.2.8 ZHODNOCENÍ ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ

Také archeologické výzkumy přinášejí do poznání dynamiky osídlení regionu řadu zajímavých skutečností (**Obr. 3**).

Na katastrech Běhovic a Horních Počernic lze sledovat velmi dlouhou sídelní

kontinuitu, začínající sídlišti s nálezy tzv. Pražského typu. Na základě počtu osídlených poloh se lze domnívat, že se zřejmě nejednalo o zcela periferní oblast. Další osídlení je doloženo minimálně v 11. století, které se dále transformovalo, až nakonec vyústilo ve vrcholně středověké vesnice.

Archeologickým výzkumem se také podařilo dohledat další dvě zaniklé vesnice. Opět není bez zajímavosti, že jejich majiteli byli pražští měšťané, jednak velmi dobře známý Mikuláš Rokycanský a dále osobnost spojující obě tyto lokality, Pecman z Babic.

Dalším přínosem archeologického výzkumu je pak hlubší datování sídelní kontinuity jednotlivých sídel, které se archeologicky dají doložit většinou již ve 13. století, ale do písemných pramenů vstupují většinou až ve století následujícím. To je zajímavý, ale ne až tak překvapující fakt.

4 ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM ZANIKLÉ VESNICE HOL

Doposud nejméně poznanou lokalitou ve sledovaném regionu byla zaniklá vesnice Hol. Přes potenciál, který tato lokalita skrývá, byla dlouhodobě opomíjena (podrobněji *Beránek 2011*). Nebylo totiž známo její původní jméno, a dokonce byla datována do období raného novověku. Na základě předchozího studia a ztotožnění vesnice Hol právě s relikty dochovanými v poloze „V Žáku“ v Klánovickém lese bylo přistoupeno k archeologickému výzkumu. Prvořadým úkolem tohoto odkryvu bylo ověření chronologie lokality, která byla doposud pouze nepřímá a hypotetická.

Dalšími body sledovanými daným výzkumem bylo testovat dosavadní interpretace povrchově dokumentované situace, dále získat základní představu o míře dochování archeologické situace pod zemí a také blíže poznat materiální kulturu obyvatel vsi. Dílčím cílem výzkumu bylo zjistit způsob, jakým se archeologické situace formovaly, tj. otázka způsobu zániku lokality.

4.1 SOUHRNÝ POPIS LOKALITY

Terén v areálu zaniklé vesnice se mírně svažuje k Horoušanskému potoku, v současnosti regulovanému. Nadmořská výška se pohybuje mezi 248-252 m. n. m. Nejvýraznější terénní zlom a převýšení tvoří terasa potoční nivy, jejíž horní hranu relikty respektují a nikdy nepřekračují. Dnes jsou pozůstatky vesnice z obou stran lemovány zbytky hrází vypuštěných rybníků, které v krajině tvoří výrazné dominanty. Vegetační pokryv je tvořen smíšeným lesem.

Pozůstatky vesnice jsou reprezentovány jak různě výraznými kamennými destrukcemi, tak i sníženinami a smíšenými tvary. Relikty tvoří návesní půdorys na ploše přibližně 500 x 260m s delší osou orientovanou V-Z. Prostor je z obou kratších stran otevřený a jeho středem protéká, jakož i osu celé vsi tvoří, zmiňovaná vodoteč. Náves je pravidelného obdélného tvaru, přibližně o velikosti 470 x 91 m. Relikty usedlostí jsou řazeny při severní a jižní straně návsi. Jednotlivé usedlosti jsou většinou orientované štítovou stranou do návsi a pokračují do hloubky parcely (blíže *Beránek 2011*).

4.2 LOKALIZACE VÝZKUMU

Sonda č. 1 (Obr. 8; 9) o rozměrech 4x4 m byla položena tak, aby její vypovídací hodnota, vzhledem k vytyčeným cílům, byla co největší. Sonda byla umístěna na SV roh objektu č. 182 na parcele XVIII (*Beránek 2011*, plán v příloze). Jedná se o parcelu situovanou ve střední části zaniklé vesnice, kde je minimalizováno riziko její chronologické výjimečnosti, a taktéž o parcelu, která byla interpretována jako hmotově a velikostně

„průměrná“. Tj., nenacházela se ani na jednom z konců hypotetického sociálního žebříčku středověkých usedlostí. Vzhledem k primárnímu cíli, získat datovací materiál, jsme se zaměřili na stavbu, která byla na základě předchozího geodeticko-topografického průzkumu interpretována jako obytná. V jejím rámci pak na roh přilehající jednak k návsi a dále k jejímu dvorovému prostranství, kde byla nejmenší pravděpodobnost zkomplikování celé situace nálezem pece nebo jiné složitější archeologické situace. Toto nároží bylo zvoleno ještě z toho důvodu, že se zde naskýtá možnost nahlédnout jak do obytné části domu, tak na dvůr usedlosti. Samotný čtverec sondy byl položen tak, že i při případném budoucím rozšíření výzkumu bude moci být vytvořen jak podélný kontrolní blok procházející celou stavbou, tak i příčný procházející samotnou místností. Při výběru bylo rozhodující ještě další kritérium, a to částečné poškození parcely, kde nehrozilo zbytečné narušení intaktních a jedinečných archeologických kontextů.

Sonda č. 2 (Obr. 8; 12) byla vybrána dodatečně poté, kdy bylo na objektu č. 131 na parcele XIII zjištěno poškození archeologické situace vývratem stromu.

4.3 METODA VÝZKUMU

V rámci vytyčené plochy **sondy č. 1** byly po stranách ponechány 25 cm široké pásy pro případné budoucí kontrolní profily. Samotný odkryv tak probíhal v ploše 3,5 x 3,5 m. Terén byl skrýván zhruba po třicetimetových mechanických vrstvách, v nichž byly vždy zaměřeny veškeré nálezy pulsní totální stanicí Topcon (Seznam zaměřených bodů, viz. příloha na CD). Zhruba po odkryvu třech mechanických vrstev (skrytí zhruba 10 cm) bylo přikročeno k fotografické a kresebné dokumentaci. Mimo zaměření nálezů a samotné destrukce byly zaměřovány i báze destruovaných kamenů, což se v lesním terénu, kde se přirozené vrstvy dosti smývají a těžce odlišují, osvědčilo.

U **sondy č. 2**, kde byly původní intaktní terény již odebrány vývratem stromu, bylo přistoupeno pouze k začištění odhalených reliktů a k jejich následnému zdokumentování a zaměření.

4.4 ROZBOR TERÉNNÍ SITUACE

Sonda č. 1 (Obr. 9, 10, 11)

Ze sondy o rozměrech 400 x 400 cm, byla prozkoumána plocha o rozměrech 350 x 350 cm. První vrstvou zhruba o mocnosti 5 až 10 cm byla lesní hrabanka (přesné rozměry viz. kresebná dokumentace – vrstva DRN, **Obr.10, 11**). Po ní následovala světle šedožlutá vrstva písčitého jílu s organickými příměsi, četným drobným lomovým kamenem a nahodile obsaženou mazanicí a drobnými uhlíky (mocnost 10 až 20 cm, vrstva 1). Tato vrstva nasedala

již na podloží tvořené šedožlutým, výrazně písčitým jílem bez kulturních příměsí. Pouze v SV rohu se mezi vrstvou hrabanky a vrstvou 1 podařilo zachytit asi 10 cm mocnou vrstvu drobného štěrku bez nálezů zřejmě recentního stáří (vrstva 2).

Jediným nemovitým nálezem, který se v této sondě podařilo odkrýt, byl zbytek zdi složené z pískovcových kamenů místní provenience spojované hlínou (resp. písčitým jílem). Zeď měla zhruba severojižní orientaci a byla dochována v délce cca. 230 cm, její šířka se pohybovala okolo 60 cm (**Obr. 9**).

Sonda č. 2 (Obr. 12)

Tato sonda nebyla vytyčena podle původního záměru archeologického výzkumu. Jednalo se v principu o záchranný výzkum, konkrétně o začistění a zdokumentování reliktu ohradní zdi poškozené vývratem stromu. Na východním a západním okraji sondy byly dochovány zbytky (vždy cca 80 cm dlouhé) původně jediné zdi, ve střední části ale zcela zničené vývratem. Zeď měla přibližně západovýchodní orientaci a byla silná až 1 m. Zeď byla opět složena z pískovcových kamenů místní provenience a spojována hlínou (resp. písčitým jílem).

4.5 ROZBOR MOVITÝCH NÁLEZŮ

Nalezený soubor 266 zlomků keramiky pochází ze dvou sond. Ze sondy č. 2 však pochází pouze dva zlomky, zbylé keramické fragmenty pochází ze sondy č. 1, z makroskopicky dále nedělitelné kulturní vrstvy č.1. Z toho důvodu lze tyto nálezy analyzovat jako jeden soubor, v němž lze na základě makroskopického pozorování rozlišit několik keramických tříd. Nepodařilo se zařadit pouze 8 fragmentů, které byly tak drobné a omleté, že neumožňovaly jakoukoli makroskopickou analýzu. Tvarovému, výzdobnému a barevnému dělení bude na tomto místě věnována pozornost v rámci jednotlivých tříd, pokud to tato skupina na základě několika jedinců vůbec umožní.

4.5.1 KERAMICKÉ TŘÍDY

Třída A – jedná se o nejpočetnější keramickou třídu daného souboru, která s počtem 240 jedinců reprezentuje 90% všech zlomků. *Keramická hmota:* Jedná se spíše o hrubou keramiku, kde ostřivo představuje skoro 50 % hmoty. V ostřivu dominuje křemenný písek s velikostí zrn do 1,5 mm, patrná je taktéž slída, která představuje zhruba 5 % ostřiva. *Technologie:* Jedná se zřejmě především o vytáčenou keramiku, nelze to doložit přímým otiskem struny na podstavě nádoby, ale spíše tloušťkou střepu, která se běžně pohybuje do 4 mm. Keramika byla vypalována v oxidačním prostředí a tvrdost výpalu je střední. Nejedná se

však o nijak kvalitní zboží, při sebemenším zesílení materiálu je pozorovatelný tzv. sendvičový efekt. *Povrchová úprava a barva:* Barevnost této třídy není široká, základní barvou je šedá s odstíny okrové, oranžové, někdy černé. Povrch je vždy hlazený, na několika jedincích lze dnes zaznamenat černý jemný přetah. Výzdoba není četná, u 16 jedinců lze nalézt svazky jemných rytých linií nebo drobnou plastickou lištu. *Tvary:* Převážnou část jedinců tvoří pouze zlomky těl nádob bez výzdoby, méně pak okraje a dna. Z okrajů lze rozlišit především vně vyhnuté, zesílené (**Obr. 13/1; 2; 5**) a různě profilované vytažené okraje – okružní (**Obr. 13/4; 7; 8; 9; 10**). Z tvarů nádob pak lze identifikovat hrnce s uchem i bez ucha (**Obr. 13**), zásobnice, na které lze usuzovat tloušťkou několika střepů a průměrem několika den, dále jednouchý džbán s vysokým okružím (**Obr. 15**) a zvonovité poklice (**Obr. 14**). Jsou zde také přítomna dvě samostatná pásková ucha.

Třída B – tuto třídu zastupují pouze 4 jedinci a není příliš odlišná od třídy A. *Keramická hmota:* Keramika je jemnější než u třídy A, ani ostřivo není tak četné, zhruba do 20% keramické hmoty. Jde o jemný křemenný písek s velikostí zrn do 0,5 mm s jemnou příměsí slídy. *Technologie:* Fragmenty pocházejí z nádob vypalovaných v oxidačním prostředí, výpal je střední až tvrdý. *Povrchová úprava a barva:* Všechny zastoupené fragmenty jsou hlazené, šedé barvy bez výzdoby. *Tvary:* Střepy pocházejí z těl nádob.

Třída C – zastoupena 7 jedinci. *Keramická hmota:* Jemně plavená hlína prakticky bez ostřiva. *Technologie:* Fragmenty pocházejí z nádob vypalovaných v oxidačním prostředí, výpal je střední až tvrdý. *Povrchová úprava a barva:* Všechny zastoupené fragmenty jsou hlazené, oranžovošedé barvy bez výzdoby. *Tvary:* Střepy pocházejí z těl nádob.

Třída D – zastoupena 7 jedinci. *Keramická hmota:* Jemná keramika s příměsí jemného ostřiva do 10 % keramické hmoty. Velikost zrn písku a slídy do 0,5 mm. *Technologie:* Redukčně vypalovaná keramika, výpal je tvrdý. *Povrchová úprava a barva:* Všechny zastoupené fragmenty jsou hlazené, šedé barvy bez výzdoby. *Tvary:* Většina fragmentů pochází z těl nádob, jeden vzhůru vytažený zesílený okraj (**Obr. 13/11**) a jeden okraj s náběhem na ucho.

Okraje reprezentuje 28 jedinců z nichž je pouze 9 měřitelných. Sedm okrajů má průměr mezi 12 až 16 cm, ale jejich stav dochování je pouze mezi 5 až 10% celkového průměru. Výjimku tvoří džbán s uchem, jehož průměr je 9 cm. Dochovalo se 70% okraje

(**Obr. 13**) a jeden okraj o průměru 24 až 25 cm, jehož se dochovalo pouze 5%. Relativně velkým množstvím fragmentů jsou však zastoupeny okraje poklic. V souboru se nachází pět měřitelných jedinců. Jejich průměr je mezi 14 až 16 cm a průměrně se dochovalo 10 až 15% celkového okraje. Dna reprezentuje 14 jedinců, z nichž je 6 měřitelných. Čtyři dna mají průměr 9 až 10 cm a jejich stav dochování se pohybuje mezi 15 až 25% celkového průměru. Zbylé dvě dna mají průměr 16 a 17 cm, u nichž se dochovalo 20% průměru. Zdobení lze zaznamenat na 16 fragmentech, deset z nich je zdobeno svazky jemných rytých linií, zbylých šest pak drobnou plastickou lištu.

4.5.2 ABSOLUTNÍ DATOVÁNÍ KERAMIKY

Na základě typologického vyhodnocení keramického materiálu lze tento soubor datovat od 14. do 1. poloviny 15. století s tím, že většina prvků je spíše mladší a patří tedy do počátků 15. století. Toto zařazení lze opřít o několik analogických nálezů, především ze zaniklých vesnic na Černokostelecku (*Klápště 1978*). Základním společným datovacím prvkem jsou zde vzhůru vytažené okraje s přechodem k okružím. Tento prvek se snad vyskytoval již v závěru 13. století, ale zcela jistě byl používán ve století následujícím, kam je řazena i nejmladší sekvence černokostelecké keramiky (*Klápště 1978*, 458-459). Nověji jsou v prostředí Českých Budějovic tyto typy okrajů řazeny zhruba do 2. poloviny 14. století (*Čapek 2010*, 108-109). K mladším prvkům, opravňujícím celý soubor datovat dále do počátků 15. století, patří vyvinuté okruží a typy zvonovitých poklic (*Čapek 2010*, 108-109). Obdobné složení keramického souboru je taktéž známo ze zaniklé vesnice Kří, kde by byl spojujícím prvkem i charakter celého souboru s keramikou s patrným ostřivem a příměsí slídy, stejně tak přítomnost redukčně vypalované keramiky (*Klír 2008*, 149).

4.5.3 DALŠÍ NÁLEZY

Mimo nálezů keramiky se při archeologickém odkryvu podařilo nalézt sedm drobných zlomků železa o celkové váze 35 g, z nichž u dvou by se dalo uvažovat o zbytcích hlavic hřebíků, ostatní nálezy jsou zcela neidentifikovatelné. Nalezen byl také drobný kousek mazanice o váze 5 g, tři zlomky kosti, zřejmě z velkého savce, a to ve značně fragmentárním stavu, a konečně dva uhlíky.

4.5.4 SEZNAM NÁLEZŮ

seznam nálezů				
číslo sáčku	Datum	objekt	vrstva	obsah
1	20. 9. 2011	sonda 1	drn	ke
2	21. 9. 2011	sonda 2	začištění	ke
3	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 1M	ke
4	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 1M	ke
5	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 1M	ke
6	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 1M	ke
7	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 1M	ke
8	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 1M	ke
9	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 1M	ke
11	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 1M	ke
12	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 1M	ke
13	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 1M	ke
14	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
15	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
16	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
17	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
18	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
19	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
20	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
21	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
22	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
23	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
24	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
25	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
26	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
27	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
28	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
29	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
32	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 2M	ke
33	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
34	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
35	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
36	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
37	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
38	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
39	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
40	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
41	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
42	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
43	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
44	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
45	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
46	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
47; 234	22.; 29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M; 8M	2 ke
48	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
49	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
50	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke

51; 57; 79; 155	22.; 25.; 28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M; 4M; 7M	4 ke
52	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
53	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	ke
54	22. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M	uhlík
55	22. 9. 2011	sběr okolo sondy 1	sběr	3 ke
56; 96	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 3M; 5M	ke
58	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
59	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
60	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
61	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
62	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
63	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
64	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
65	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
66	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
67	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
68	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
70	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
71	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
72	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
73	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
74	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
75	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
76; 77	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	2 ke
78	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 4M	ke
80	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	Fe
81	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
82	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
83	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
85; 86; 105	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	3 ke
87	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
88	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
89	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
90	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
91	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
92	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
93	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
94	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
95	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
97; 138; 139; 153; 166; 181; 184; 247	25.; 26.; 28. 9.; 2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M; 6M; 7M; 9M	8 ke
98	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
99	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
100	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
101	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
102	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
103	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
104	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
106	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
107	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
108	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke

109	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
110	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 5M	ke
111	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
112	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
113	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
114	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
115	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
116	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
117	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
118	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
120	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
121	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
122	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
123	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
124	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
125	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
126	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
127	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
128	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
129	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
130	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
131	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
132	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
133	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
134	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	Fe
135	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
136	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
137	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
140	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
141	25. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
142	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
143	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
144	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
145	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
146	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
147	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
148	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
149	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
150	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
151	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
152	26. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 6M	ke
154	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
156	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
157	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
158	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
160	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
161	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
162	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
163	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
164	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
165	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
167	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
168	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke

169	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
170	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
171	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
172	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
173	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
174	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
175	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
176	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
177	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
178	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
179	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
180	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
182	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
183	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
185	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
186	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
187	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
188	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
189	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
190	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
191	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
192	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
193	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
194	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
195	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
196	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
197	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
198	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
199	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
200	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
201	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
202	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
203	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
204	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
205	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
206	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
207	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
208	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	Fe
209	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
210	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
211	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
212	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
213	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
214	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
215	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
216	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	ke
217	28. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 7M	Mz
218	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
219	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
220	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
221	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
222	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
223	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke

224	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
225	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
226	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
228	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	Fe
229	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	Fe
230	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	uhlík
232	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
233	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
235	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
236	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
237	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
238	29. 9. 2011	sonda 1	č. 1 / 8M	ke
239	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
240	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
241	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
242	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
243	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
244	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
245	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
246	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
248	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ko (velký savec)
249	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
250	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
251	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
252	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
253	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
254	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
255	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
256	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke
257	2. 10. 2011	sonda 1	č. 1 / 9M	ke

4.6 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ

Na základě archeologického výzkumu se především podařilo lokalitu věrohodně datovat do vrcholného středověku, a vyvrátit tím názory staršího bádání, které lokalitu řadilo do raného novověku (*Prášek 1923*). Archeologický výzkum vedl také k mírnému posunu v interpretaci plochy, kde byla položena sonda č. 1. Původně se zdálo, že se jedná o SV nároží obytné stavby. Na základě nálezu pouze jedné zdi (nikoli nároží), v níž byl nad zemí dochován kanálek, je možné tento prostor spíše považovat za hospodářský přístavek umístěný před obytným domem směrem k návsi. Odlišnost od interpretace geodeticko-topografického průzkumu lze zdůvodnit nepřehledností parcely poškozené částečně výstavbou lesní školky a také nelegálním odkryvem studny v bezprostřední blízkosti sondy.

Na základě zjištění v sondě č. 2 lze navíc konstatovat, že zachování archeologických situací je dobré, ale velmi zranitelné. Bohužel, tato lokalita je neustále ohrožována moderními formami lesního hospodářství.

Získaný archeologický materiál pak ukazuje vzorek hmotné kultury používané obyvateli vesnice. Základní formou nádoby byl hrnec s uchem i bez ucha, dále zásobnice, džbány a zvonovité poklice.

Významnou dílčí otázkou řešenou tímto odkryvem byl způsob zániku této vesnice. Bohužel, v tomto ohledu se nepodařilo získat žádná podrobnější nová zjištění. S jistou mírou pravděpodobnosti se dá říci, že minimálně tato usedlost nezanikla násilně, např. požárem, protože pak bychom předpokládali nějakou identifikovatelná destrukční vrstvu či formu dochování artefaktů. Je spíše pravděpodobné, že tato usedlost, popř. celá vesnice, byla opuštěna záměrně a s rozmyslem. Tomu by nasvědčovala i značná fragmentárnost a drobnost zlomků keramiky i železa. Ostatní artefakty, pokud existovala další možnost jejich užití, byly jednoduše odneseny.

Archeologický odkryv v areálu zaniklé vsi v poloze „V Žáku“ definitivně zařadil tuto lokalitu mezi jedny z nejcennějších pramenů pro poznání venkovského prostředí českého středověku. Zároveň potvrdil závěry, které byly dosud pouze hypotetické (*Beránek 2011; Klír – Beránek 2012*).

5 GEOFYZIKÁLNÍ MĚŘENÍ NA ZANIKLÉ VESNICI HOL

Magnetometrické měření, které bylo při výzkumu využito, patří do skupiny geofyzikálních metod. Jedná se o jeden z nedestruktivních přírodovědných přístupů, které lze využít při poznávání archeologických památek (podrobněji *Křivánek 2004*). Její nepopíratelnou výhodou vůči klasickému archeologickému odkryvu je, mimo toho, že nezničí studované památky, její rychlost. V relativně krátkém čase lze prozkoumat velké plochy (v našem případě cca 12000 m² za dva dny). Bohužel, její největší nevýhoda spočívá v interpretaci. Tato metoda sice zaznamenává anomálie, ale již přímo neříká, jakého jsou druhu.

K magnetometrickému průzkumu jsme přistoupili na lokalitě především ze tří důvodů. Prvotní byla snaha zjistit přítomnost případných zahloubených, ale povrchově již zahlazených objektů, stejně tak zbytků základového zdiva, popř. i starších terénních úprav. Dalším cílem bylo lokalizovat topeniště v jednotlivých domech. Třetím cílem bylo získat představu o mocnosti a charakteru antropogenních uloženin.

5.1 LOKALIZACE VÝZKUMU

Pro výzkum byly na lokalitě zvoleny čtyři plochy. První plochou byl trojdílný dům na parcele XII, o ploše 250 m². Druhá plocha pokrývala kompletně sousední parcely XIV a XV o ploše 9400 m². Následoval obytný dům, dvůr a hospodářský trakt na parcele XVII o ploše 1600 m² a nakonec hákový dům na parcele XIX o ploše 650 m² (*Beránek 2011*, 121-140) (**Obr. 8**).

Jednotlivé plochy byly vybrány s ohledem na kladené otázky. V prostorech předpokládaných domů měla být identifikována topeniště a kamenné stavební konstrukce, na volných prostranstvích mělo být prověřeno, zda zde nejsou nějaké povrchově zahlazené pozůstatky staveb. Důležitým kritériem pro výběr ploch a vlastní realizaci měření byly také možnosti pro bezpečný a poměrně volný průchod měřicí techniky.

5.2 METODA VÝZKUMU

Na základě stanovených otázek a také zkušeností z obdobných měření v minulosti byla zvolena metoda dipólové elektromagnetické profilování (dále jen DEMP), konkrétně s měřeními v hloubkách 0,25 m, 0,50 m a 0,90 m. Zájmové plochy byly proměřeny elektromagnetickým měřičem zdánlivé vodivosti a magnetické susceptibility půdy a hornin.

Měření je založeno na vyhodnocení sekundárního magnetického pole, indukovaného v zemi. Vysílač generuje sinusové magnetické pole s vertikální / horizontální orientací dipólu. Přijímač se shodnou orientací dipólu je umístěn na rameni o vhodné délce, s ohledem na

nominální hloubkový rozsah při nízkém indukčním čísle. Přijaté sekundární magnetické pole se skládá z imaginární části (out-of-phase), která je úměrná měrné vodivosti země a kalibrována v mS/m, a reálné části (in-phase). Ta je určena magnetickými vlastnostmi a udává se v ppt primárního pole (*Šindelář – Talarovičová 2013*).

Zkoumané plochy byly geodeticky vyměřeny v podobě pravidelné čtvercové sítě 20 m x 20 m (v případě menších ploch 10 m x 10 m). Vytyčené body byly určeny v souřadnicovém systému S-JTSK, což umožňuje konfrontovat výsledek archeogeofyzikální prospekce s výsledky geodeticko-topografického průzkumu. Pro vlastní měření byl zvolen krokovací interval 50 cm a vzdálenost profilů 1 m. Na všech měřených plochách byl dodržen směr jednotlivých profilů v ose S–J (shodně byly orientovány i antény měřicí aparatury).

Vlastní terénní geofyzikální měření provedli v říjnu 2012 pracovníci firmy GEO-CZ - Jiří Šindelář, Bohuslav Vácha a Bohumil Král. Numerickou a grafickou dokumentaci zpracovali Jiří Šindelář a Eva Talarovičová.¹

5.3 ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH DAT

Výsledky z naměřených hodnot DEMP byly vyhodnoceny jednoduchými lineárními interpolacemi a tzv. krigováním. Jako krigování se označují interpolační metody, které využívají geostacionární metody odhadů. Pro krigování se používá tzv. lokální odhad – tím rozumíme výpočet pravděpodobné hodnoty proměnné buď v bodě, kde bylo provedeno měření, nebo v relativně malé ploše. Pro řešení geofyzikálních úloh se nejlépe osvědčilo indikátorové krigování, při kterém indikátor nabývá pouze dvou hodnot – ano/ne respektive 1/0. V případě tak velkého objemu dat, jako je tomu u měření usedlostí na zaniklé vesnici Hol, byla ještě zvolena metoda pravděpodobnostního krigování, kdy se při výpočtu využívalo jak indikátorové funkce, tak i původních hodnot. Krigování bylo v současnosti definováno jako nejlepší nestranný lineární odhad (*Šindelář – Talarovičová 2013*).

5.4 VÝSLEDKY GEOFYZIKÁLNÍHO MĚŘENÍ

Výsledkem komplexního zpracování naměřených dat se staly mapy plošných vodivostních a magnetických anomálií v hloubkách 0,25 m, 0,50 m a 0,90 m. Z podkladů celkově vyplynulo, že i přes řadu negativních vlivů (složitý lesní terén, recentní železné předměty, rozdělení měření do dvou dnů, zvýšená vlhkost přípovrchové vrstvy apod.) lze po jejich celkové eliminaci vyčlenit větší počet anomálních prvků. Interpretací geofyzikálních dat ve formě korelačních schémat byla na zkoumané ploše vyčleněna řada plošných i

---

¹ Na tomto místě všem těmto pracovníkům děkuji za spolupráci.

lokálnějších heterogenit (**Obr. 16 až 43**).

Parcela XII (Obr. 16 až 19) – měření proběhlo pouze v prostoru reliktní předpokládaného trojdílného domu. Na korelačních schématech zdánlivé vodivosti i magnetické susceptibility lze rozpoznat dvě výrazné lokální anomálie. První, ležící v samotném jihozápadním rohu měřené plochy, je nepochybně způsobena přítomností kovových předmětů v nevelké hloubce pod povrchem. Svědčí o tom hlavně střídání záporných a kladných hodnot – pólování. Tato anomálie snad souvisí s výstavbou turistického odpočívadla, které se nachází bezprostředně západním směrem. Druhá anomálie (červenohnědá – kladná), situovaná do severní části měřené plochy (na profilu 6 m), by mohla odpovídat cihlám, mazanici, případně propáleným vrstvám – mohlo by se tedy jednat i o hledané otopné zařízení v domě. Bohužel, při překryvu plánu geofyzikálního měření a geodeticko-topografického plánu se zmiňovaná anomálie nachází pod předpokládanou severní zdí domu, což je pro topeniště používané v tomto domě nelogická poloha. Nedá se ale vyloučit, že se jedná o jiný starší či mladší zásah.

Pokud si prohlédneme pouze korelační schéma zdánlivé vodivosti a opomeneme již zmíněné lokální anomálie, zaujme nás již na první pohled (v hloubkách do 0,50 m) výrazné rozdělení měřené plochy na dvě části ve směru V-Z. Na východní polovině měřené plochy jsou zaznamenány výrazně vodivější vrstvy, než je tomu na východě. Tato skutečnost by se dala vysvětlit existencí kamenné destrukce domu ve východní části, kterou na západě překrývají rozhrnuté sedimenty novověké hráze rybníka. V hloubce 0,5 m až 1 m už můžeme sledovat méně vodivé liniové anomálie, které by odpovídaly základovému zdivu (případně kamenné destrukci) a výrazně odlišnou situaci v jednotlivých (předpokládaných) místnostech domu. Severní místnost vykazuje výrazně vyšší zdánlivou vodivost (a částečně i magnetickou susceptibilitu). Dalo by se usuzovat na přítomnost mocnějších kulturní vrstev, což by mělo být pro obytný prostor jizby charakteristické.

Parcely XIV a XV (Obr. 20 až 27) – geofyzikálně byly proměřeny celé parcely XIV a XV, což byla v rámci lokality největší měřená plocha. V plánech magnetických anomálií je velmi dobře patrná oblast nízkých hodnot magnetické susceptibility v severovýchodní části parcely XIV. Ta se shoduje s terénními relikty objektů v terénu. Proto se dá usuzovat, že nízké hodnoty jsou způsobeny vrstvou kamenné destrukce z historických objektů. Jako velmi zajímavá paralela se potom zdají dvě pravidelné (záporné) anomálie v severozápadním a severovýchodním rohu parcely XV. I zde předpokládáme kumulace destruovaných kamenných vrstev, spíše však způsobených zástavbou na sousedních parcelách, než skutečně

stojících budov v daných prostorech. Třetí záporná anomálie v jihozápadním rohu parcely XV není příliš výrazná, i zde by se mohlo jednat o kamennou destrukci, ale spíše jen o přirozenou menší vrstvu půdy. Kladná anomálie procházející středem parcely XV (profily 90 až 100) není způsobena přítomností mocnějších kulturních vrstev, ale přerušením měření mezi dny a vyšší ranní vlhkostí povrchu. Během měření druhého dne (od profilu 100) docházelo k vysychání povrchu terénu, a měřené hodnoty se proto teprve postupně vyrovnávaly s předchozím dnem. Na vypovídací hodnotu samotného měření nemá tato skutečnost vliv, neboť případné rozdílné anomálie by se projevíly i zde, pouze v jiných barvách (reálně v jiných hodnotách, nikoli v rozdílech).

Na mapě vodivostních heterogenit jsou opět velmi dobře patrné obvodové stěny domů i parcel obou usedlostí (základové zdi, kamenné destrukce). Velmi zajímavá je široká kladná (tmavě hnědá) liniová anomálie, která probíhá šikmo v severní části parcely 15 (směr jihozápad-severovýchod). Takovýmto způsobem se projevují zasypané příkopy a terénní nerovnosti zanesené sedimenty (zaniklé toky, zanesené rokle apod.). Vzhledem ke skutečnosti, že se tato linie neukazuje ve výsledcích magnetiky, lze usuzovat spíše na geologický útvar – tedy zaniklý vodní tok, popř. zanesené úžlabí. Ostatní kladné vodivostní anomálie (především v prostoru parcely XIV) můžeme interpretovat jako mocnější relikt kulturních vrstev, tomu odpovídá i jejich umístění. V severní polovině, v prostoru výrazné sníženiny, by bylo možno anomálii interpretovat jako projev hnojiště. V jižní části, v prostoru zahrady přiléhající ke stodole a v okolí možné studny, není interpretace již tak jednoznačná. Oba tyto prostory lze považovat za komunikačně velmi vytížené.

Parcela XVII (Obr. 28 až 35) – na měřené části této usedlosti získáváme obdobný obraz jako na parcelách XIV a XV. Záporné plošné i liniové anomálie odpovídají předpokládaným kamenným zdím a destrukcím zděných objektů. Naopak kladné vodivostní anomálie interpretujeme jako mocnější kulturní vrstvy. Ohraničenou anomálii o velikosti cca 5m x 10m severně nad výraznou jámou (kolem profilu 10) by bylo možné interpretovat jako intenzivně užívaný prostor, možná s funkcí hnojiště. Velmi výrazné lokální anomálie na profilech 29 a 38 jsou nepochybně kovové předměty v nevelké hloubce pod povrchem. Jako zatím nevysvětlitelnou můžeme uvést ještě velkou kladnou plošnou (hnědá barva) vodivostní anomálii na jižní hraně měřeného území. Mohlo by se jednat o mocnější kulturní vrstvu (případně humózní vrstva v prostoru zaniklé zahrady).

Parcela XIX (Obr. 36 až 43) – na této usedlosti se opakuje předchozí situace. Ve

větších hloubkách jsou dobře patrné plošné heterogenity ve vodivostních mapách – záporné opět detekují oblast destruovaných kamenných vrstev (severní část) a kladné (v jižní části) potom mocnější kulturní vrstvy (možná interiéry hospodářských staveb). Pro takový výklad by nasvědčovala i kladná anomálie v prostoru dvora před hospodářskými prostory hákového domu, která je zachycena i v magnetometrickém plánu. Vodivost nám taktéž zachytila nárůst kulturních vrstev v prostoru návsi (severní okraj měřeného prostoru).

5.5 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKU MAGNETOMETRICKÉHO MĚŘENÍ

Aplikované magnetometrické měření nezachytilo všechny původně očekávané anomálie. Především topeniště, která by se měla projevit výrazně kladnou anomálií, nebyla identifikována ani v jednom z měřených domů. Naopak velmi pozitivní se zdá měření záporných anomálií, tedy kamenných destrukcí, které se projevíly velmi výrazně a zároveň v očekávaných místech zaměřených již geodeticko-topografickým průzkumem. V tomto ohledu lze pak očekávat, že by se obdobným způsobem projevila i zástavba na volné parcele XV. Z toho lze vyvodit, že tato parcela nebyla zastavěna a v době fungování vesnice byla volná. Kumulace drobných, především kladných anomálií, byly pak zaznamenány v prostorech, které byly interpretovány jako dvory, hnojiště a jiné komunikačně vytížené prostory, čímž se zdá interpretace parcely č. XV ještě více podpořena. Nic totiž nesvědčí o tom, že by na parcele XV došlo k výraznému antropogennímu vlivu, a tedy i k nárůstu kulturních vrstev, které by měly být jinak měřením zachyceny.

6 MIKROREGION KLÁNOVICKÉHO LESA V ZÁZEMÍ PRAHY

V této kapitole bude diskutována role a význam studovaného mikroregionu v zázemí vrcholně středověké Prahy a také jejich vzájemné vztahy a ovlivňování. Forma a způsoby fungování zázemí měst jsou již dlouhodobě známým a diskutovaným fenoménem (např. *Mezník 1965; Nový 1971; Meduna 2002; Hoffmann 2009; Hůrka 2009*). Jednotliví badatelé z různých oborů tento sociálně-ekonomický vztah zkoumají z různých pohledů. Následující kapitola se nepokusí tento složitý historický problém uchopit v celém spektru otázek, ale spíše poukázat na zajímavá fakta a skutečnosti, které souvisí přímo se sledovaným mikroregionem. Pokusí se demonstrovat možnosti archeologie jako vědního oboru, který otevírá další úhel pohledu a vějíř otázek k dané problematice.

6.1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Město nemohlo existovat bez svého zázemí, ale vzájemné vztahy, které se zde vytvořily, byly výhodné i pro venkov a jeho obyvatele. V tomto smyslu pak jako zázemí města chápeme tu část venkova, resp. sídelní oblast, která se přímo či nepřímo účastnila interakce s městským prostředím. Význam venkova funkčně souvisel s městem, ať již vzhledem k zásobování potravinami z rozsáhlého zemědělského areálu, nebo i zásobováním nerostnými surovinami spotřebovávanými městem. Naopak město poskytovalo napojení na trh, a to ať primární, jakým byla přímá výměna mezi městem a jeho okolím, tak i sekundární, tj. napojení na dálkový trh (*Nový 1971, 397*).

Praha jako největší a hlavní město českého státu měla v tomto ohledu řadu specifíků, ať již s ohledem na svoji velikost, nebo na význam a majetkové poměry měšťanstva. Zde tzv. mílové právo jistě nevystihovalo rozsah hospodářského regionu ovládaného Prahou, podoba jejího tržního regionu byla zřejmě odlišná. Ekonomický vliv Prahy začal prudce stoupat jistě před polovinou 14. století, kdy bylo roku 1341 započato s výstavbou chrámu sv. Víta, a roku 1348, kdy bylo založeno pražské vysoké učení a Nové Město (*Tomek 1871*). Tehdy výrazně stoupal nadregionální a dokonce i nadstátní význam Prahy.

Zázemí středověkého města lze vymezit především na základě dvou faktorů (*Nový 1971, 399*). Prvním je vymezení tržního a spotřebního okruhu Prahy (zásobovací okruh a primární odbytiště výrobků), druhým určení majetkové a agrárně-produkční struktury pražského hospodářského regionu (přímý majetkový průnik).

Na základě prvního faktoru R. Nový vymezil tzv. contado, tedy hospodářské předpolí města, jemuž byla přizpůsobena výrobní řemeslnická struktura města formovaná požadavky trhu. Tradičně je tato oblast definována jako region spadající do tzv. mílového práva. Tento

okruh okolo města lze přibližně vymezit kružnicí o poloměru mezi 9 až 11 km. V případě Prahy lze ale uvažovat o eventuálním zvětšení tohoto pásma zhruba na trojnásobek, tedy na vzdálenost mezi 27 až 33 km od městských hradeb. Pro podporu tohoto tvrzení máme několik indicií. Sám Karel IV. ustanovuje ve své listině z 16. února 1358 zakládání vinic v okolí Prahy právě do vzdálenosti oněch 3 mil (*Čelakovský 1886*, 113), navíc tato oblast byla zpravována permistrem hor viničných v Praze (*Válková-Frýzová. 1930*). Druhým okruhem byla oblast čerpání nerostných surovin, především stavebního kamene pro rozvíjející se Prahu. V tomto ohledu byly využívány především pískovcové lomy v oblasti Horoušan (okr. Praha-východ, 22 km vzdušnou čarou od hradeb Nového Města pražského) (*Rybařík 1994*, *Suchý 2003*).

Nelze však předpokládat, že by tuto oblast Praha právně i ekonomicky využívala jako okruh skutečně definovaného mílového práva, neboť by tímto svým okruhem zasahovala do regulární mílové oblasti jiných královských měst, konkrétně Berouna, Slaného, Mělníka a Kouřimi (*Nový 1971*, 402-404). Zdá se, že tuto oblast Praha ovládala jiným mechanismem, a tím se dostáváme k druhé předkládané tezi definující hospodářské zázemí, kterým je majetková struktura v této oblasti, zhruba 25 km od pražských hradeb.

Tento okruh zmíněných 25 km v okolí Prahy tvořilo na přelomu 14. a 15. století asi 508 lokalit. Z nich se u 501 povedlo R. Novému určit jejich majitele. Nejvýznamnějším pozemkovým vlastníkem v této oblasti byly církevní instituce, které držely skoro 54% veškeré závislé půdy v této zóně. Na druhém místě byli měšťané s 28% a nakonec drobná místní šlechta s 18% (*Nový 1971*, 405).

Základní význam pro pražská města pak měla zemědělská produkce těchto lokalit. Málokdy se však stávalo, že docházelo k přímému kontaktu producenta a spotřebitele. Většinou se tak dělo zprostředkovaně, obzvláště v případě větších vzdáleností od Prahy, skrze tržní městečka. Systém těchto sídel lze pak vysledovat zhruba ve vzdálenosti přibližně 10 až 20 km od pražských hradeb a tvořila ho města jako Kralupy nad Vltavou, Velvary, Unhošť, Davle, Jílové, Říčany, Úvaly, Čelákovice, Brandýs nad Labem a Chlumín (*Meduna 2002*, 349; *Nový 1971*, 406). Není pak bez zajímavosti, že držiteli těchto měst byli stejné církevní instituce, šlechta a patriciové jako v případě samotných vesnic. A obecně se činnost pražských církevních institucí a měšťanů soustřeďovala do tohoto okruhu a k jeho překročení došlo pouze velmi zřídka (*Hůrka 2009*).

6.2 MIKROREGION KLÁNOVICKÉHO LESA JAKO SOUČÁST ZÁZEMÍ VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÉ PRAHY

Nyní se dostáváme k základní otázce, zda lze mikroregion Klánovického lesa zahrnout do zázemí Prahy tak, jak jsme si ho teoreticky definovali. Prvotním ukazatelem jsou především majitelé, tedy ti, kteří profitovali ze sledovaných sídel. Na základě stručné rešerše písemných pramenů lze vysledovat, že majiteli sledovaných sídel byli opravdu především pražští měšťané a církevní instituce (viz. kap. 3.1 Písemné prameny). V našem případě členové jedné z nejvýznamnějších pražských patricijských rodů Rotlevů a Rokycanských, jimž již před rokem 1346 patřilo devět vesnic (*RBM IV*, 667). Zároveň se zasazovali o zakládání dalších vsí (*RBM IV*, 414). Nelze si též nevšimnout soustředění řady významných funkcí v jejich rukách, především zasedání v městské radě (*Mezník 1990*, 7-48), ale i třeba na postu permistra hor viničných (*Válková-Frýzová. 1930*). Z církevních institucí je zde nejpatrnější majetková přítomnost kláštera na Zderaze.

Tím se zdá být důležité kritérium, kterým je majetková provázanost s pražským prostředím, jako dokázané. Navíc městečko Úvaly, které jsou považovány za sekundární centrum pražského zázemí, je přímo součástí studovaného regionu. I zde lze doložit majetkovou přítomnost rodu Rokycanských či Olbramoviců.

6.3 FAKTORY FORMUJÍCÍ MIKROREGION KLÁNOVICKÉHO LESA JAKO ZÁZEMÍ VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÉ PRAHY

V této kapitole budou blíže pojednány důvody a možnosti, které vedly k zájmu pražských měšťanů a církevních institucí o tuto oblast a k jejímu následnému začlenění do širšího zázemí Prahy.

6.3.1 RENTOVNÍ ZPŮSOB PODNIKÁNÍ

Finančně zajímavým získáváním prostředků se mezi měšťany v druhé polovině 14. století stával více a více tzv. rentovní způsob podnikání. Hlavní příjem měšťanů v tomto smyslu tvořily především renty na městských domech. Naopak církevní instituce a šlechta využívaly feudálních rent odváděných z venkova. Mezi rentou z městských domů a z poddanských usedlostí ale existoval podstatný rozdíl. Renta z domů se vybírala v penězích, kdežto feudální renty existovaly jak v penězích, tak naturáliích. Důležitou roli mohla někdy mít také robotní renta. Feudální renta měla řadu výhod, zvláště při jejím přiměřeném rozvrstvení. V tom případě přinášela majitelům řadu výhod. Celkově lze konstatovat, že jednotlivé renty byly rozvrstveny zhruba třetinovým podílem (*Nový 1971*, 411). V rámci

sbližování měšťanstva a zejména nižší šlechty docházelo i k postupnému zakupování měšťanů na venkově a získávání dalšího druhu příjmů (*Hůrka 2009*, 85-88).

Držba rent měšťany nebyla vyrovnaná, ale většina byla soustředěna v rukou nejmajetnějších staroměstských patricijů. Mezi měšťany s nejvyšším doložitelným ročním výnosem patřili ve 14. století především Rudolf z Mülhausenu s příjmem 65 kop grošů a Dětrich z Cách s 51 kopami grošů (*Mezník 1972*, 54). Běžný příjem měšťanů se pak pohyboval přibližně v rozmezí 20 až 30 kop grošů. Mezi těmito osobami nacházíme členy rozdílných skupin. Tedy jak měšťané, kteří usilovali o expanzi na venkov, tak i příslušníci rodů, kteří se neúčastnili politického života ve městě a ani jejich úsilí nesměřovalo k zakupování se na venkově (*Hůrka 2009*, 88-89).

Následně, v období po husitských válkách, došlo k značnému úpadku tohoto typu podnikání až bylo nakonec Jiřím z Poděbrad zrušeno. V některých městech však renty upadaly již v předhusitském období (*Mezník 1972*, 56-60).

6.3.2 VINAŘSTVÍ A ZEMĚDĚLSKÁ ČINNOST

V období Karla IV. bylo vinařství velmi podporovanou činností v celých Čechách, a tedy i okolí Prahy, o čemž nás informuje již citovaná listina z roku 1358 (*Čelakovský 1886*, 113). Ta nás taktéž informuje o okruhu oněch třech mil, které byly právně spravovány z Prahy. Bohužel, pro naši zájmovou oblast se nedochovaly žádné zprávy o vinicích, a nelze tak opodstatněně předpokládat, že by tento mikroregion měl v tomto ohledu nějaký význam.

Základem hospodářství pak zůstávala běžná zemědělská výroba (obilnářství). Ta by měla za předpokládaných podmínek uživit samotnou rodinu zemědělce a přinést také jistý zisk ve formě renty, ať již peněžní či naturální, skutečnému majiteli půdy. Otevírá se tedy otázka, jak co nejvíce zefektivnit výnosy a produkci. Tradiční byla preference jednostranného obilnářství prezentovaného trojhonnou úhorovou soustavou, tedy střídání ozimu, jaře a úhoru. Tento způsob, běžný pro průměrné a lepší půdy, byl v námi studovaném regionu vhodný pouze pro oblast mimo samotný Klánovický les. Je však možné, že z hlediska snížení rizik a udržení stability výnosů na enklávě marginálních půd v prostoru Klánovického lesa, kde ležely také tři zaniklé vesnice, bylo třeba hledat alternativy tohoto jinde v okolí úspěšného systému. V úvahu přichází několik řešení. Např. zavedení dvojhonné úhorové soustavy, kdy se střídá ozim a úhor. Nebo uplatnění dvojpole, tedy střídání ozimu a jaře na malé části pluziny, která byla pravidelně hnojena, a rezignovat na obdělávání zbytku, kterého bylo využito jako pastvina (*Klír 2008*, 33-35). Další možností bylo kombinovat obživu z více zdrojů, pěstovat více druhů rostlin i obilí a také zintenzivnit živočišnou výrobu (*Klír 2008*, 62-69). Není vyloučena ani kombinace jednotlivých způsobů. Celkově lze říci, že vesnice

ležící na špatných půdách byly velice citlivé na vývoj socioekonomického systému, jehož byly součástí.

Z pěstovaných druhů obilnin pravděpodobně převažovaly ozimy, především žito, které tvořilo základ obživy obyvatelstva. Z jařin, a to hlavně z důvodu soběstačnosti, byl pěstován oves jako potrava pro koně využívané k potahu (*Míka 1960*, 18-20). Výpočty konkrétních výnosů jsou velmi spekulativní, existují různé metody jejich zjištění, určovat lze i spotřebu selského hospodářství (např. *Míka 1960*, 20-34). Jistě platí, že faktorů, které mohly ovlivňovat konkrétní produkci, je velká řada a bez přímých písemných pramenů, které pro Hol ani okolní vesnice nemáme, by byl jakýkoliv výpočet pouze ilustrativní.

V každém případě je zřejmé, že jednostranné obilnářství značně vyčerpávalo půdu a nahrazování odčerpaných živin bylo velmi obtížné. Minerální stabilita mohla být udržována zaoráváním strnisek, existencí úhoru nebo hnojením chlévskou mrvou. Úhor se navíc minerálně vylepšoval pastvou zvířat, konkrétně jejich výkaly. Zmíněná forma společné pastvy na úhoru současně spojovala celou vesnici v jediný socio-ekonomický celek a nutila rolníky ke spolupráci.

Další hypoteticky pěstované plodiny měly spíše menší význam, ale mohly být i jednou z cest ke zmenšení rizik neúrody. Z polních plodin by se mohla uplatnit pohanka, mák nebo len pro výrobu plátna, jehož pěstování je doloženo na pozdně středověkém a raně novověkém Černokostelecku (*Míka 1960*, 35-36). Na zahradách usedlostí se mohlo pěstovat zelí, cibule, řepa, ředkev, mrkev, čočka a hrách. Tyto plodiny byly zřejmě určeny především pro vlastní spotřebu domácností. Z ovoce bychom mohli nalézt švestky, jablka a hrušky (*Míka 1960*, 34-35).

Se zemědělstvím je také spjata živočišná výroba, avšak jejímu rozvoji bránila řada problémů. V zápise z roku 1615 vztahujícímu se k Jirňům se zmiňují ovčáci (*Háse 1981*, 60). Chov ovcí by měl v námi sledované oblasti řadu výhod, neboť snášejí méně kvalitní pastvu. Zároveň blízkost velkého trhu v Praze umožňovala efektivní odbyt vlny. Pro jejich výkrm se také daly využít zbytky ze zahradních plodin, především hrachovina (*Míka 1960*, 44, 47-48). Z ostatních zvířat měly význam koně jako pracovní síla, hovězí dobytek pěstovaný pro maso a mléko, vepřový dobytek a drůbež.

Jinou možností obživy na venkově byla řemeslná výroba nebo obchod. Avšak při charakteru spíše domácí výroby a všeobecné snahy o soběstačnost byl počet specialistů jistě minimální. Rozvoji tržní neagrární výroby na venkově bránila blízkost městského trhu a monopolizace městských řemeslníků. Jedinou výjimku by snad mohlo představovat zpracování a dovoz kamene (podrobněji viz. kap. 6.3.3 Těžba kamene).

6.3.3 TĚŽBA KAMENE

Jak již je patrné z přírodních podmínek mikroregionu (viz. kap. 2), bylo jeho prostředí vhodné spíše pro jiné způsoby podnikání, než je jen běžná zemědělská činnost. Existence zdrojů kvalitního pískovce, který byl hlavním stavebním materiálem pro Prahu v 2. polovině 14. století (*Kovanda a kol. 2001*, 152-153), nemohla zůstat nevyužita.

V blízkosti sledovaného regionu se nacházely především lomy v Horoušanech (*Suchý 2003*, 15-16), které byly využívány pro stavbu řady pražských budov, především chrámu sv. Víta na Pražském hradě (*Suchý 2003*), ale i dalších jako Karlova mostu nebo řady kostelů (*Březinová a kol. 1996*, 17-76; 157-159).

Samotné lomy i vesnice Horoušany patřily Zderazskému klášteru (*Suchý 2003*, 15), který spolu s ostatními církevními institucemi podporoval výstavbu metropolitního chrámu. Samotný stavební materiál byl na stavbu poskytován zdarma, a tak jediný výdaj, který bylo nutné uhradit, byla doprava, která činila až 80 % ceny kamenů (*Suchý 2003*, 17). Zde se pak otevírá významný prostor pro přivýdělek jednotlivých venkovanů. Je zřejmé, že veškerou dopravu nemohli obstarat pouze obyvatelé Horoušan, a tak vznikla příležitost placeného dovozu pro obyvatele širokého okolí (**Obr. 44**). Se vztahem k studovanému mikroregionu lze za doložené považovat povozníky z Šestajovic, Horních Počernic a Běchovic (*Suchý 2003*, 77-78). Obzvláště u Šestajovic, majetkově tvořících s Horoušany jeden celek, je tento proces samozřejmý. Zajímavé ale je, že v účtech svatovítské katedrály nefiguruje žádná ze zaniklých vesnic v Klánovickém lese, i když je opět spojuje jeden majitel a jsou jednoznačně mnohem blíže k lomům než třeba Sibřina, odkud jsou povozníci taktéž doloženi (*Suchý 2003*, 77-78).

6.4 KOMUNIKAČNÍ OSY REGIONU

Žádný region nefunguje sám o sobě, a obzvláště ne region v zázemí města. Komunikační spojení umožňuje síť cest. Cesta však nebyla nikdy pouze fyzickou komunikací, ale i ekonomickým a kulturním paprskem do přilehlých oblastí. Bohužel, tyto aspekty nejsou prameny přímo vůbec zachyceny a nám nezbyvá, než sledovat existenci samotné cesty a případné další kulturní interakce až v přilehlém regionu.

Základní komunikační osu regionu tvořila Trstenická stezka, která je považována za klasickou spojnici Prahy s Moravou. Pro vrcholný středověk máme v několika itinerářích zachyceny různé varianty této cesty. Obě vychází z Prahy do Běchovic (první písemná zmínka 1227). V Běchovicích se dělila na dvě větve, první pokračovala jižním směrem na Sibřinu, Sluštice, Škvorec (první písemná zmínka 1279 (*RBM II*, 507)) a ústila v Českém Brodě (*Vávra 1971*, 80-82). Druhá varianta vedla přímo přes Úvaly do Českého Brodu. Na

základě písemných pramenů se zdá, že první varianta byla starší a druhá – kratší – byla mladší. Jedná se o poměrně odvážnou domněnkou stojící na nepřímých důkazech, s níž je spojena řada otázek.

Starší varianta je zmiňována a rekonstruována především na základě podoby půdorysů vsí, které v delším úseku na sebe nasedají jako korálky na nit'. Nikde však není dáno, že v té době neexistovala i severní varianta cesty, která nakonec získala větší význam. Ke změně významu těchto komunikací muselo dojít někdy v 1. polovině nebo okolo poloviny 14. stol. Pražská brána v hradbách Českého Brodu (postavená roku 1360) totiž směřuje k Úvalům a ne ke Škvorci (*Vávra 1971*, 80-83). Existují však také badatelé, kteří hledali tuto cestu na opačné straně dnešního Klánovického lesa, tedy v oblasti Jiren (*Ječný 1959*, 41). Tyto teorie lze považovat za již překonané.

Zajímavé také je, že předpokládané přeložení cesty do přímějšího směru časově přímo koreluje s prvními písemnými zmínkami obcí na této cestě, Újezdem nad Lesy, Lhotou nad Úvalem a Úvaly, i vesnic v její blízkosti, kterými jsou Hol a Slavětice. Nelze proto s jistotou rozhodnout otázku časové následnosti, tedy zda přeložení cesty vyvolalo zahuštění osídlení či nová sídla přeložení cesty.

Drobnou odnoží těchto velkých cest jsou pak lokální komunikace, které však máme doloženy až od novověku. Ale existuje oprávněný předpoklad starší existence těchto komunikací, které spojovaly jednotlivé vesnice v regionu již ve vrcholném a pozdním středověku. Pro sledovanou oblast jsou pak doloženy přímo dvě cesty. Prvá je zmíněna roku 1586 a vedla skrz les Fidrholec okolo hráze Holského rybníka, spojovala tedy oblast Újezda nad Lesy a Šestajovic (*DZ67 Q10b*). Druhá cesta se uvádí roku 1589, vedla z Běchovic opět do Šestajovic a procházela okolo ruin tvrze ve Slaveticích (*Skružný 1975*, 52-56).

6.5 SHRnutí

Sledovaný mikroregion Klánovického lesa lze vnímat jako integrální součást hospodářského zázemí a tržního okruhu středověké Prahy, a to hned z několika důvodů. Jedním z nejvýznamnějších je majetková struktura, neboť držitelé jednotlivých vsí v regionu byli pražští měšťané nebo pražské církevní instituce.

Region se dostává do světla písemných pramenů poměrně pozdě, především v průběhu 14. století, tedy až v souvislosti se svým mohutným rozvojem, který byl spojen s formami rentovního podnikání jednotlivých měšťanů. Je zřejmé, že region byl využíván poměrně rozmanitě. V první řadě byl zdrojem zemědělských produktů pro Prahu, především obilí. V tomto ohledu lze oblast okolí Jiren, Šestajovi, Horních Počernic a Běchovic považovat za

ekonomicky velmi příhodnou oblast. Na druhou stranu, samotná enkláva marginálních půd se zaniklými vesnicemi směrem k Újezdu nad Lesy a Úvalům byla zemědělsky spíše nezajímavá. Tyto vsi možná měly problém uživit sami sebe, nicméně pracovní potenciál jejich obyvatel mohl být vrchností využit jinde. Třeba při těžbě kamene. Je pravdou, že obyvatelé zaniklých vsí nejsou – překvapivě – uvedeni v seznamu povozníků kamene při stavbě svatovítské katedrály, ale mohli fungovat při jiných stavbách nebo přímo v lomech, což skromné písemné prameny nemuseli zachytit.

7 ZÁVĚR

Předkládaná práce se věnuje sídelně-historické problematice spojené s mikroregionem Klánovického lesa, a navazuje tak přímo na předchozí bakalářskou práci zhodnocující výsledky geodetického zaměření reliktní zaniklé vsi v poloze „V Žáku“ (Hol; *Beránek 2011*). Klánovický les lze vymezit oblastí samotného lesního pokryvu a dále katastrálním územím obcí s ním sousedících, konkrétně Běchovic, Horních Počernic, Šestajovic, Jiren, Úval a Újezda nad Lesy. Základním cílem práce bylo bližší poznání hospodářského zázemí středověké Prahy, a především ekonomických aktivit pražských patricijů ve 14. a 1. pol. 15. století.

Pro řešení byly zvoleny dva postupy. První se soustředil na poznání jednoho konkrétního sídla, tedy zaniklé vesnice Hol. Druhý na celý mikroregion, pro jehož poznání jsou k dispozici především písemné a archeologické prameny.

Zaniklá vesnice Hol je dlouhodobě známá lokalita, i když dříve vystupovala pod zavádějícím názvem Žák. Překvapivé je, že jí nebyla dlouhodobě věnována odpovídající pozornost. Jedná se o dobře dochovanou lokalitu na zemědělsky marginálních půdách v tzv. staré sídelní oblasti. Klimatické podmínky jsou zde prakticky optimální, ale velkým handicapem pro osídlení, pokud jde o zemědělskou výrobu, byly neúrodné půdy. Doba vzniku vsi – i přes provedený archeologický výzkum – není známá, do písemných pramenů vstoupila roku 1346, v roce 1437 je označována za pustou. Zhruba do téhož období se dá datovat také veškerá keramika, která byla dosud nalezena v areálu zaniklé vsi.

Z dnešního pohledu se zdá, že nejvýraznější posun v poznání této lokality přineslo geodeticko-topografické zaměření, následované ztotožněním reliktní s historicky doloženou vsí Hol (*Beránek 2011*). Aplikovaný archeologický a geofyzikální průzkum, jehož výsledky tato práce publikuje, přinesly již jen dílčí posun. Klíčová je ale přímá datace reliktní v poloze „V Žáku“ do vrcholného středověku, která potvrdila dříve vyslovené hypotézy a umožnila s lokalitou dále bezpečně pracovat. Dílčí kritiku lze vyslovit k interpretacím geodeticko-topografického průzkumu, které jsou obzvláště v poškozených místech velmi nespolehlivé.

Základní otázka kladená na geofyzikální průzkum, tedy umístění topenišť v domech a s tím spojená exaktnější identifikace obytných prostor v rámci více prostorových staveb, nebyla uspokojivě zodpovězena. Za pozitivní zjištění lze považovat nedoložení staveb na parcele XV. Tuto plochu můžeme považovat za prázdnou již v době života vesnice, a potvrdit tak hypotézu vyslovenou na základě geodeticko-topografického průzkumu.

Po stránce archeologické lze pak za posun považovat i potvrzení starší datace zaniklé vesnice Slavětice, které existovaly nejméně jedno století dříve, než vstoupily do písemných

pramenů. Přesto tuto vesnici nelze datovat tak hluboko do minulosti, jak bylo dříve předpokládáno (*Skružný 1975*, 52-56). Bez povšimnutí pak nelze ponechat ani starší, přesto však opomíjenou identifikaci dalších dvou zaniklých sídel v regionu, vesnice Litožnice (*Vencl – Smetánka, 1969*) a Babice (*Richterová 1996*, 278-291). Tyto vsi měly dost podobný osud jako Hol, Slavětice či Lhota. Pokud jde o středověké osídlení v období před prvními písemnými doklady, dokládá archeologie ve většině případů starší kontinuitu, a to i ve východní části regionu, konkrétně Úval.

Druhá část práce hodnotí roli daného mikroregionu v zázemí Prahy. Již na základě písemných pramenů lze dokázat majetkovou spojitost vybraných sídel s pražským prostředím. Za nejvýraznější majetkové držitele v regionu lze považovat jednak Zderazský klášter, který alespoň po jistou dobu vlastnil Šestajovice, Újezd nad Lesy a Slavětice. Následně rod Olbramoviců, který vlastnil Jirny, část Úval a taktéž měl bezpochyby majetkový vztah k Lhotě nad Úvalem. Posledními, a pro předkládanou práci nejzajímavějšími majiteli, byly rodiny pražských měšťanů Rokycanských a Rotlevů. V jejich majetku se nacházela ves Hol, druhá část Úval a po jistou dobu i Újezd nad Lesy. Tato sídla spolu bezprostředně sousedí a mohla tak tvořit jistou ekonomickou jednotku.

Důvody samotného „dosídlování“ daného regionu v 1. polovině 14. století, se kterým by mohl souviset i vznik vsi Hol, nám však zůstávají stále utajeny. Pouze diskutovat můžeme hypotetickou možnost, že důvodem byl rozvoj rentovního hospodaření a snaha získat pracovní sílu obyvatel pro těžbu kamene, užívaného pro stavbu nejvýznamnějších pražských památek. Jistým poznatkem je ale sídelně-ekonomická proměna celého regionu v daném období, příkladně ilustrovaná velmi pravděpodobným přeložením dálkových cest, které mělo dlouhodobý vliv.

8 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

8.1 ZKRATKY

AČ	Archiv Český
DZ	Desky zemské království českého
CDB	Codex diplomaticus Bohemiae
LC	Libri confirmationum
LE	Libri erectionum
RBM	Regesta Bohemiae et Moraviae
RT	Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae

8.2 PRAMENY RUKOPISNÉ

Desky zemské, Národní archiv v Praze, I. Oddělení

Durdík, T. 2010: Revize zaniklého hradu Skara. [Nálezová zpráva]. Archiv nálezových zpráv, Archeologický ústav AV ČR.

Šindelář, J. - Talarovičová, E. 2013: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci. [Nálezová zpráva GEO-CZ]. Tábor.

Špaček, J. 2005b: Šestajovice, Revoluční ulice. [Nálezová zpráva]. Archiv nálezových zpráv, Archeologický ústav AV ČR.

Špaček, J. 2005c: Úvaly, náměstí Arnošta z Pardubic. [Nálezová zpráva]. Archiv nálezových zpráv, Archeologický ústav AV ČR.

Vencl, S. 2008: Stavba IPB Real v Újezdu nad Lesy. [Nálezová zpráva]. Archiv nálezových zpráv, Archeologický ústav AV ČR

8.3 EDICE PRAMENŮ

Archiv český 2, ed. F. Palacký. Praha 1842

Archiv český 7, red. J. Kalousek. Praha 1887

Archiv český 26, red. J. Kalousek. Praha 1909.

Archiv český 28, red. G. Friedrich. Praha 1912.

Codex diplomaticus Bohemiae II (1198-1230), ed. G. Friedrich. Pragae 1912.

Čelakovský, J. (ed.) 1886: Codex juris municipalis Regni Bohemiae - sv. I, Praha.

Emler, J. (ed.) 1872: Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých, díl II. Praha.

Hlaváček, I. – Hledíková, Z. (ed.) 1973: Visitační protokol pražského arcijáhenství pražského

- arcijáhna Pavla z Janovic 1379 – 1382, Praha.
- Libri confirmationum I/1*, ed. F. Tingl. Pragae 1867
- Libri confirmationum I/2*, ed. J. Emler. Pragae 1874.
- Libri confirmationum III-IV*, ed. J. Emler. Pragae 1879.
- Libri confirmationum VI*, ed. J. Emler. Pragae 1883.
- Libri confirmationum VII*, ed. J. Emler. Pragae 1886.
- Libri erectionum VI (1397-1405)*, ed. A. Podlaha. Pragae 1927.
- Regesta Bohemiae et Moraviae II (1253-1310)*, ed. J. Emler. Pragae 1882.
- Regesta Bohemiae et Moraviae III (1311-1333)*, ed. J. Emler. Pragae 1890.
- Regesta Bohemiae et Moraviae IV (1333-1346)*, ed. J. Emler. Pragae 1892.
- Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae I*, ed. J. Emler. Pragae. 1870.
- Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae II*, ed. J. Emler. Pragae. 1882.
- Tadra, F. (ed.) 1893: Soudní akta konsistoře Pražské = (Acta judiciaria consistorii Pragensis).*
Část I, (1373-1379). Praha.
- Teige, J. 1910: Základy starého místopisu Pražského (1437-1620). Oddíl I. Staré Město pražské. Díl 1. Praha.*
- Tomek, V. V. 1871: Dějiny města Prahy – díl II. Praha.*
- Tomek, V. V. (ed.) 1873: Registra decimarum papalium. Praha.*

8.4 LITERATURA

- Beránek, M. 2011: Zaniklá vesnice v poloze Žák v Klánovickém lese (Hl. m. Praha), Studia Medievalia Pragensia 10/1, 91-204.*
- Brych, V. 2004: Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní. Praha.*
- Březinová, D. a kol. 1996: Praha kamenná. Praha.*
- Čapek, L. 2010: Depoziční a postdepoziční procesy středověké keramiky na parcelách Českých Budějovic (Případová studie z domu čp. 16). Plzeň*
- Demek, J. – Mackovčín, P. (ed.) a kol. 2006: Hory a nížiny zeměpisný lexikon ČR. Brno*
- Dostál, A. 1912: Les Fidrholec. Český Brod. In: Naše Hlasy. Časopis věnovaný zájmům českého lidu. Číslo 27. Ročník XXXII.*
- Durdík, T. 2007: Hrady přechodného typu v Čechách. Praha.*
- Graves, R. 1971: Já, Claudius. Praha.*
- Gregerová, M. – Hložek, M. 2008: Keramická petrografie loštické hrnčiny. Brno. In: Geologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku v roce 2007, 86-89.*
- Háse, J. 1981: 100 let dobrovolné požární ochrany v Jirnech okres Praha východ. Jirny*

- Hoffmann, F. 2009: Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha.*
- Holec, F. 1996: Kronika královské Prahy a obcí sousedních. Díl IV. Praha.*
- Huml, V. 1981: Praha 9 - Horní Počernice. Praha. In: Výzkumy v Čechách 1976-77, 118.*
- Hůrka, M. 2009: Stavební aktivity pražských měšťanů na jejich venkovských statcích ve středověku.[Diplomová práce.] Praha. – Univerzita Karlova, fakulta filozofická.*
- Ječný, H. 1959: Staré cesty v Pražské krajině. Praha In: Ochrana památek, 35-47.*
- Justová, J. 1969: Horní Počernice o. Praha-východ. Praha. In: Bulletin záchranného oddělení 6, 1968, 35.*
- Justová, J. 1972: Mladohradištní sídliště v Horních Počernicích, okr. Praha-východ. Praha. In: Archeologické rozhledy XXIV, 570-575.*
- Klápště, J. 1978: Středověké osídlení Černokostelecka. Praha. In: Památky archeologické LXIX/2, 423-475.*
- Klír, T. 2008: Osídlení zemědělsky marginálních půd v mladším středověku a raném novověku (= Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragensesque 5). Praha.*
- Klír, T. – Beránek, M. 2012: A social-economic interpretation of the layouts of deserted villages. An example of a deserted village at the „V Žáku“ site in Klánovice Forest in Prague. In: J. Žegklitz (ed.), Studies in Post-Medieval Archaeology 4, Prague, 289–364.*
- Kovanda, J. a kol. 2001: Neživá příroda Prahy a jejího okolí. Praha.*
- Křivánek, R. 2004: Geofyzikální metody. Praha. In: Kuna, M. a kol.: Nedestruktivní archeologie, 117-183*
- Kurpelová, M. – Coufal, L. – Čulík, J. 1975: Agroklimatické podmienky ČSSR. Bratislava.*
- Meduna, P. 2002: Mělnicko kolem roku 1400. Wrocław-Praha. In: CIVITAS A VILLA Miasto i wies w sredniowiecznej Europie srodkowej, 347-352.*
- Merhout, C. 1903: Některé zaniklé osady u Prahy. Praha. In: Památky archeologické a místopisné XX, 70-71.*
- Mezník, J. 1965: Venkovské statky pražských měšťanů v době předhusitské a husitské. Praha. In: Rozpravy Československé akademie věd, roč. 75, sešit 2.*
- Mezník, J. 1972: Vlastnictví rent na Starém Městě počátkem 15. století. Praha. In: Pražský sborník historický, roč. VII, 5-60.*
- Mezník, J. 1990: Praha před Husitskou revolucí. Praha.*
- Míka, A. 1960: Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století. Praha.*
- Neuhäuslová, Z. (red.) 1998: Mapa potencionální přirozené vegetace České republiky. Praha.*
- Nový, R. 1971: Hospodářský region Prahy na Přelomu 14. a 15. století. Praha. In: Český časopis historický, roč. 19, 397-418.*

- Píč, J. L. 1905: Starožitnosti země České, díl III., sv. 1. Praha.*
- Pinc, F. 1926: Barvírna v Horoušánkách. Český Brod. In: Pátek, F. (red.), „POD LIPANY“ V., 85.*
- Prášek, J. V. 1913: Brandejs nad Labem město, panství a okres. Brandýs nad Labem.*
- Prášek, J. V. 1923: Žák. Brandýs nad Labem. In: Naše Polabí I., 34-37, 49-51, 68-70.*
- Prášek, J. V. 1926: Les Vidrholec. Brandýs nad Labem. In: Naše Polabí IV, 133-135.*
- Profous, A. 1947, 1949, 1957: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny (A-H; Ch-L; S-Ž). Praha.*
- Procházka, V. a kol. 2004: Úvaly v průběhu staletí. Úvaly.*
- Richterová, J. 1996: Středověké osídlení v povodí středního toku Rokytky. Praha. In: Archaeologica Pragensia 12, 273-307.*
- Rybařík, V. 1994: Dovozy kamene v účtech svatovítské hutě z let 1372 až 1378. Praha. In: Zprávy památkové péče, ročník LIV, 335-337.*
- Sádlo, J. – Červinka, Z. 2004: Přírodní poměry okolí Čelákovic: krajina, vegetace, člověk. Čelákovice. In: Špaček, J. (ed.): 100 let Městského muzea v Čelákovících, 57-111.*
- Sedláček, A. 1927: Hrady, zámky a tvrze Království českého 15. Praha.*
- Sedláček, A. 1998 (org. 1909): Místopisný slovník historický království Českého. Praha.*
- Skružný, L. 1970: Ruční hrnčířské kruhy doby hradištní. Praha. In: Sborník Národního muzea v Praze, Řada A – Historie, svazek XXIV, číslo 1/2, 145-155.*
- Skružný, L. 1975: Pravěké a časně historické osídlení v katastru Klánovic a okolních obcí. Roztoky u Prahy. In: Zpravodaj středočeské vlastivědy a kronikářství, roč. 7, č. 3-4, 33-64.*
- Spirhanzl, J. 1929: Půdy okresu Brandýs nad Labem. Praha.*
- Spirhanzl, J. 1933: Půdy okresu Český Brod. Praha.*
- Suchý, M. 2003: Solutio Hebdomadaria Pro Structura Templi Pragensis, Stavba svatovítské katedrály v letech 1372-1378 díl I. Praha. In: Castrum Pragense 5.*
- Střecha, A. – Antoš, F. – Jelínek, V. 2009: Jirny a Nové Jirny. Jirny.*
- Špaček, J. 2005a: Šestajovice, PV. Roztoky u Prahy. In: Středočeský vlastivědný sborník 23, 154.*
- Špaček, J. 2007: Jirny, PH. Roztoky u Prahy. In: Středočeský vlastivědný sborník 25, 114-115.*
- Špaček, J. 2009: Úvaly, PH. Roztoky u Prahy. In: Středočeský vlastivědný sborník 27, 120.*
- Válková-Frýzová, M. 1930: Úřad perkmistra pražských viničných hor. Praha. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy – díl VI., 112.*

- Vávra I. 1971: Trstenická stezka. Praha. In: Historická geografie 6, 77-129.*
- Vencl, S. 1973: Časně slovanské osídlení v Běchovicích o. Praha-východ. Praha. In: Památky archeologické LXIV, 340-392.*
- Vencl, S. – Smetánka, Z. 1969: Zaniklá středověká osada Litožnice. Praha. In: Archeologické rozhledy XXI, 396-398.*
- Vencl, S. – Hrdlička, L. 1976: Středohradištní pohřebiště v Praze 9-Běchovicích. Praha. In: Archeologické rozhledy XXVIII, 323-329.*
- Vencl, S. – Zadák, J. 1981: Nová časně slovanská sídliště v Praze 9-Horních Počernicích. Praha. In: Archeologické rozhledy XXXIII, 679-687.*
- Vencl, S. – Zadák, J. 1983: Časně slovanská polozemnice z Prahy 9-Horních Počernic. Praha. In: Archeologické rozhledy XXXVII, 297-307.*
- Zadák, J. 1975: ZSO Lhota Fiderholec, Úvaly, okr. Praha-východ. Praha. In: Výzkumy v čechách 1973, 173-174.*
- Zadák, J. – Vencl, S. 1973: Nálezy z Běchovické pískovny z let 1960 až 1968. Praha. In: Výzkumy v Čechách 1970, 212-246.*
- Zadák, J. – Vencl, S. – Venclová, N. 2006: Povrchové sběry, průzkumy a výzkumy na východním okraji Prahy a v okolí v letech 1960-2004. Praha. In: Výzkumy v Čechách 2003, 391-449.*
- Zap, K. V. 1860: Zprávy o schůzkách archeologického sboru Musea království Českého. Schůzka dne 2. července 1860. Praha. In: Památky archeologické a místopisné IV., 143.*
- Zilynská, B. 2007: Příběh z Horních Počernic. Praha. In: Doležalová, E. (ed.): Od knížat ke králům, Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky, 363-374.*

8.5 MAPY

- Holásek, O. red. 1986: Geologická mapa ČSR. List 13-13 (Brandýs n. L – Stará Boleslav), 1:50 000. Ústřední ústav geologický. Praha.*
- Lihanová E. red. 1999: Turistická mapa 37 v měřítku 1:50 000, Okolí Prahy – východ. Praha.*
- Müller, V. a kol. 1991: Vysvětlivky k souboru geologických a ekologických účelových map přírodních zdrojů v měřítku 1:50 000. List 13-13 Brandýs n. L – Stará Boleslav. Český geologický ústav. Praha.*
- Müller, V. a kol. 1992: Vysvětlivky k souboru geologických a ekologických účelových map přírodních zdrojů v měřítku 1:50 000. List 12-28 Praha. Český geologický ústav. Praha.*
- Opletal, M. red. 1985: Geologická mapa ČSR. List 12-24 (Praha), 1:50 000. Ústřední ústav geologický. Praha.*

Tomášek, M. red. 1988a: Půdní mapa ČR. List 12-24 (Praha), 1:50 000. Ústřední ústav geologický. Praha.

Tomášek, M. red. 1988b: Půdně interpretační mapa ČR. List 12-24 (Praha), 1:50 000. Ústřední ústav geologický. Praha.

Tomášek, M. red. 1990a: Půdní mapa ČR. List 13-13 (Brandýs n. L – Stará Boleslav), 1:50 000. Ústřední ústav geologický. Praha.

Tomášek, M. red. 1990b: Půdně interpretační mapa ČR. List 13-13 (Brandýs n. L – Stará Boleslav), 1:50 000. Ústřední ústav geologický. Praha.

9 PŘÍLOHY

Obr. 1.: Vymezení mikroregionu Klánovického lesa. Podle *Beránek 2011*, obr. 2, upraveno.

Obr. 2.: Katastrální území vymezující mikroregion Klánovického lesa. Podle Přehledu katastrálních území ČSSR, 1 : 100 000, nedat.

Obr. 3.: Přehled archeologických lokalit v mikroregionu (podle *Lihanová 1999* - upraveno)

Obr. 4.: ZSV Slavětice - půdorys sondy č. 1

Obr. 5.: ZSV Slavětice - profily sondy č. 1

Obr. 6.: Keramika ZSV Slavětice, výběr (starší horizont)

Obr. 7.: Keramika ZSV Slavětice, výběr (mladší horizont)

Obr. 8.: Plán reliktní zaniklé středověké vsi Hol. (podle *Klír – Beránek 2012*, Fig. 21, doplněno)

Zakresleny plochy archeologického výzkumu (1, 4) a geofyzikálního měření (2-3, 5-6). 1 – archeologická sonda č. 1; 2 – geofyzikální měření na parcele XVII; 3 – geofyzikální měření na parcele XIV–XV; 4 – archeologická sonda č. 2; 5 – geofyzikální měření na parcele XII; 6 – geofyzikální měření na parcele XIX.

Obr. 9.: ZSV Hol, půdorys sondy č. 1

Obr. 10.: ZSV Hol, profily sondy č. 1, 1. část, západní líc zdi

Obr. 11.: ZSV Hol, profily sondy č. 1, 2. část, východní líc zdi

Obr. 12.: ZSV Hol, půdorys sondy č. 2

Obr. 13.: Keramika ZSV Hol - okraje

Obr. 14.: Keramika ZSV Hol - pokličky

Obr. 15.: Keramika ZSV Hol - džbán

Obr. 16.: Dům na parcel XII, magnetometrické plány v hloubkách 25, 50, a 90 cm

Obr. 17.: Dům na parcel XII, vodivostní plány v hloubkách 25, 50, a 90 cm

Obr. 18.: Dům na parcel XII, magnetometrický plán hloubky 25 cm v překryvu s geodeticko-topografickým zaměřením

Obr. 19.: Dům na parcel XII, vodivostní plán hloubky 50 cm v překryvu s geodeticko-topografickým zaměřením

Obr. 20.: Parcely XIV a XV magnetometrický plán z hloubky 25 cm

Obr. 21.: Parcely XIV a XV magnetometrický plán z hloubky 50 cm

Obr. 22.: Parcely XIV a XV magnetometrický plán z hloubky 90 cm

Obr. 23.: Parcely XIV a XV vodivostní plán z hloubky 25 cm

Obr. 24.: Parcely XIV a XV vodivostní plán z hloubky 50 cm

Obr. 25.: Parcely XIV a XV vodivostní plán z hloubky 90 cm

- Obr. 26.:** Parcely XIV a XV, magnetometrický plán hloubky 50 cm v překryvu s geodeticko-topografickým zaměřením
- Obr. 27.:** Parcely XIV a XV, vodivostní plán hloubky 50 cm v překryvu s geodeticko-topografickým zaměřením
- Obr. 28.:** Parcela XVII, magnetometrický plán z hloubky 25 cm
- Obr. 29.:** Parcela XVII, magnetometrický plán z hloubky 50 cm
- Obr. 30.:** Parcela XVII, magnetometrický plán z hloubky 90 cm
- Obr. 31.:** Parcela XVII, vodivostní plán z hloubky 25 cm
- Obr. 32.:** Parcela XVII, vodivostní plán z hloubky 50 cm
- Obr. 33.:** Parcela XVII, vodivostní plán z hloubky 90 cm
- Obr. 34.:** Parcela XVII, magnetometrický plán hloubky 90 cm v překryvu s geodeticko-topografickým zaměřením
- Obr. 35.:** Parcela XVII, vodivostní plán hloubky 90 cm v překryvu s geodeticko-topografickým zaměřením
- Obr. 36.:** Dům na parcel XIX, magnetometrický plán z hloubky 25 cm
- Obr. 37.:** Dům na parcel XIX, magnetometrický plán z hloubky 50 cm
- Obr. 38.:** Dům na parcel XIX, magnetometrický plán z hloubky 90 cm
- Obr. 39.:** Dům na parcel XIX, vodivostní plán z hloubky 25 cm
- Obr. 40.:** Dům na parcel XIX, vodivostní plán z hloubky 50 cm
- Obr. 41.:** Dům na parcel XIX, vodivostní plán z hloubky 90 cm
- Obr. 42.:** Dům na parcel XIX, magnetometrický plán hloubky 90 cm v překryvu s geodeticko-topografickým zaměřením
- Obr. 43.:** Dům na parcel XIX, vodivostní plán hloubky 50 cm v překryvu s geodeticko-topografickým zaměřením
- Obr. 44.:** Lomy a vesnice povozníků uvedených v týdenních účtech svatovítské katedrály z let 1372–1378. (podle *Suchý 2003*, mapa II, doplněno o zde neuvedené vsi v mikroregionu Klánovického lesa. 1 – zaniklé Slavětice; 2 – zaniklý Hol; 3 – zaniklá Lhota; 4 – Újezd nad Lesy; 5 – Jirny; 6 – Úvaly)

Příloha na CD: Seznam zaměřených bodů v souřadnicovém systému S-JTSK